

1

יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־
 הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם
 הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ: ס"ב כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ
 → וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ עַל

יומין עבר יי ית שמיא וית ארעא
 ית ימא וית פל די בהון ונח
 ביומא שביעאה על בן בריה יי
 ית יומא דשבתא וקדשה: יב יקר
 ית אבוק וית אמך בדיה דיורכון

רש"י

לקט בהיר

(יא) וינח ביום השביעי. כביכול הקתיב בעלמו*
 מנוחה^(י), ללמד הימנו קל וחומר לאדם שמלאכתו
 בעמל וביגיעה שיהא נח בשבת (מכיל): בדרך
 זיקדשהו. ברכו זמן^(י) לכופלו בששי לחם משנה,
 וקדשו זמן שלא היה יורד בו (סס): (יב) למען
 יארכון ימיה. אם תכבד יארכיון (ימיד) ואם לאו
 יקלרן, שדברי תורה נוטריקון^(י) הם דרשים מכלל
 שינוי נוטאות. לעמו.

חולין לא דברי תורה לא היה נשמע הפוכו אלא אם לאו לא יארכיון וגם לא יקלרן רק יאשרו כמו שנחלנו, אבל דברי תורה
 נאמרו בקילור נמך ונשמע ממנו ההיפוך, וההכרח היא ממה שהוכיחו רז"ל שגם על מצות עשה שבעשרת הדברות מענישין
 (ג"א), ואחר זה אין עוד סתירה מגמרי מסכ' חולין ק"י ומקדושין ס"א: עיי"ש, כי שאני כיבוד אב הנאמר בעשרת
 הדברות, וגם צוה יהיה ממורק, הלא לא נאה ולא יאה לעשות מצוה לקבל פרס, אבל הכוונה היא על הדיוק ועל העונש

אור החיים

יא. וינח ביום השביעי. י"ח) כאן נתחכם ה'
 לאסור מלאכות אשר מנו חכמים
 ארבעים מלאכות שיש בהם מלאכה שאין בה שום
 טורח כלל בעשייתה כמו שתאמר המוליא כלי
 מרשות היחיד לרשות הרבים או להפך וכדומה לזה
 רבים וחייבה התורה מיתה עליהם, ויאמר אדם
 מה טורח יש בדבר זה להתחייב לזה אמר הכחוש
 כי ששת ימים וגו' וינח וגו' פירוש דוק והשכיל
 בעטם ונדע כי אין הדבר ללד הטורח לזד והרי מי
 שנאמר בו (ישע' מ') לא ייעף ולא ייגע ובו לא
 ילדק לומר מנוחה אלא הכוונה היא ללד הפעולה
 היוצאת אנו דנים הגם שלא תהיה זה יגיעה
 וטורח, ולזה כל ששם מלאכה עליה הגם כי יעשה
 אדם בלא הרגשת דבר הרי זה חייב עליה. עוד

יראה על זה הדרך כי ששת ימים עשה ה' וגו'
 פירוש כי לא עשה בחכונת זריאתם שיעמדו אלא
 ששת ימים י"ח), ומעשה ילערך ה' לחדש הבריאה
 בכל יום א' ובחמלעות נפש העולם שהוא השבת
 שצרה ה' נח מהתמדת המלאכה, וכמאמר ז"ל
 (ז"ר י') שהיה העולם רופף ורועד ובצא שבת עמד
 בקיומו, והוא אומרו וינח ביום השביעי) ויום זה
 מעמיד העולם עוד ששת ימים ובכל יום ששי לערב
 שכלתה חכונת העולם יצא שבת ויקיים העולם עוד
 ששת ימים אחרים וכן על זה הדרך, ועיין בפרשת
 בראשית (ב' ב'):
 יב. למען יארכיון. אמר יארכיון שמשמע
 מעלמם ולא אמר אאריך ימיה.
 אולי שיראה לומר כי מצוה זו סגולתה היא

אור בהיר

בין של עמך בין של ה', וציוס השביעי ועשית רק עבדות ה'.
 רמז) ק"ל הלא באתם לא ייעף ולא ייגע, ולא שייך בו מנוחה, אלא
 רמז) וכאילו אמר לששת ימים. רב) ופירוש אות ב"ת על יד
 כדי ללמוד ממנו ב"ה, ולמה לא די אם כן בלו לנו כשאר מצות.

צ"נ. מצות כ"ק אק ואב - 12
 דיאור הצות ב"ק - 1
 אב כולל רק שינוי או כל 11.

הַאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: ׀ ׀
 יׁ לא תרצה: ׀ לא תנאף: ׀ לא
 תגנב: ׀ לא תענה ברעך עד שקר: ׀ ׀
 יׁ לא תחמד בית רעה ׀ לא תחמד
 אִשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ וְשׁוֹרְוֹ
 וְחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פׁ שביעי
 ׀ וְכֻלְהֵעֵם רְאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־

יִמְנָךְ עַל אֶרְעָא דִּי אֲלֵהָךְ יְהִיב
 קָךְ: יׁ קָא תְקַטּוֹל נַפְשׁ: קָא תְגַנֵּב:
 קָא תְגַנּוּב: קָא תִסְהַד בְּחֻבְרָךְ
 סְהַדוּתָא דְשִׁקְרָא: יׁ קָא תִחְמַד
 בֵּית חֻבְרָךְ קָא תִחְמַד אֶת־ת
 חֻבְרָךְ וְעַבְדָּא וְאִמָּתָא וְתוֹרָה
 וְחֲמֹרָה וְכֹל דִּי חֻבְרָךְ: ׀ וְכֹל
 עֲמָא חֲזֵן יְת קָלִיא וְיְת בְּעוֹרִיא

וְיָת קָל שׁוֹפָ
 וְחָזָא עֲמָא
 ׀ וְאִמָּרוּ קָמ
 וְנִקְבְּלוּ וְלָא יוּ
 יׁ דִי־קָמָא נָנ
 קָעֲמָא קָא
 קָנְסָאָה יְתֵבּוּ

לקט בהיר

רש"י

(ד"ד): (ג) פי' בכל מקום שנאמר לשון זה אין פירושו
 שכינה, אלא דוקא שכינת אשת איש, וזה הקדמה לדיבור
 שא"ח להוכיח שלא תגנוב מדבר בגונב נפשות, שהלא בין לא
 תרלח ובין לא תנאף שאלל לא תגנוב מדברים במיחת ב"ד,
 וכן הוא במכילתא שחיס מפורשות ואחת סתומה נלמד
 סתומה מפורשת (רא"ם): (לד) ועיקר הראיה מרישא
 דקרא ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת
 רעהו מות יומת הנואף והנואפת, ומה שמביא הסיפא,
 משום דמרישא לחוד משמע אדרבה איפכא, שלא די לומר
 "ינאף" ונריך גם לומר אשת איש, אבל מקיפא בזירוף
 הרישא ראה ברורה, שלא אמר האיש והאשה
 (ד"ד): (לה) פי' ולזה נאמר ב' פעמים, אבל אם לא
 היה נאמר רק פעם אחת פשיטא שהיינו מוקמין ליה בגונב
 ממון ולא היינו אומרים דבר הלמד מעניינו הוא, שסתם
 גונב פירושו ממון (נח"י): (לו) וזו הגונב נפש כדכתיב
 (כ"א ע"ו) וגונב איש ומכרו ונמלא בידו מות יומת, וזו

כן לאו ומכלל לאו הן (סס): (יג) לא תנאף. אין
 ניחוף אלא באשת איש^ל, שנאמר (ויק' כ' י"ז) * מות
 יומת הנואף והנואפת^ל, ואומר (יח"ט ע"ז ל"ב) האשה
 המנאפת אחת אישה תקח את זרים: לא תגנב.
 בגונב נפשות הכתוב מדבר, לא תגנובו (ויק' י"ט י"א)
 בגונב ממון^ל, או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן
 בגונב נפשות, אמרת דבר הלמד* מענינו מה לא
 תרלח לא תנאף מדבר מדבר שחייבין עליהם מיתה
 בית דין אף לא תגנוב דבר שחייב עליו מיתה בית
 דין^ל (מכילי - סנהד' פ"ג): (טו) וכל העם ראים.
 מלמד שלא היה זהם אחד סומא^ל, ומנין שלא היה
 זהם אלא תלמוד לומר (י"ט ה) ויענו כל העם, ומנין
 שלא היה זהם חרש תלמוד לומר (כ"ד ז') נעשה
 וגשמע (מכילתא - תנח"ט ע"ז): ראים את הקולות. רואין
 את הכשמע^ל שאי אפשר לראות במקום אחר
 שיינו נוסחאות * ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו * למד.

(מכילי): את
 וינעו. אין נוכ
 נרחטין לחשו
 ומלאכי השר
 שנאמר (תה"ס'
 שבת פ"ח: (יז)
 בעולם (מכילי).
 בכבודו* נגלה
 שיינו נוסחאות * בעצ
 המקשן שלא היו
 פירוש המינה ע
 כי מה שנתרחקו
 המנועשות תמיו
 (בא"י): מא
 מקום, ומי שלא
 מקום שהוא חון
 מעט מעט שהיו

עונש, והפסוק שלפנינו הוא אזהרה (מכילי): (לז) דייק מתיבת "כל" המיותר, וכן ויענו "כל" העם השייך בין על
 הענייה ובין על מה שאמרו "וגשמע", הגם שתיבת כל כתיב כאן ותיבת וגשמע כתיב בפי' משפטים, הכל אחד הוא,
 ובמכילתא אמרו ז"ל גם הגרים שנאמר "ויחייבו" בתחית ההר, גם טפשים לא היו זהם שנאמר אחת הראיה "לדעת",
 ורש"י לא הביאם שאינם מוכרחים על פי פשוטו, ונתרפאו מכל מומיהם בקבלת התורה דכתיב (משלי ד' ל"ב) ולכל בשרו
 מרפא, או משום שביא נריך להיות בריא ושלם בגופו, ואז כל ישראל התנבאו, והגם שכבר למדנו לעיל בפסוק לעיני "כל"
 העם, השמיענו כאן שנתרפאו רפואה שלימה וגם אח"כ נאשרו בשלימותם, ולזה ניחא ליה לרבינו להביא אלם וחרש דוקא
 כאן לומר שגם הם נתרפאו רפואה שלימה (מ"ל), ואם לא יאמר סומא למעלה רק כאן, היינו יכולים לומר שמעשה שהיה
 כך היה שלא היה זהם שום מום בטבע מולדותם, וזהו אין שבת ומעלה כל כך, לזה הביא הדרוש למעלה ששם דיבר הקב"ה
 למשה ואמר לעיני כל העם, א"כ הוא הבטחה, ואין שייך להבטיח בדבר שהוא כבר כן בטבע, ודאי שהיה זהם מום והבטחה
 שיתרפאו, ולזה דקדק רש"י שם ואמר שנתרפאו כולם מה שלא אמר כן הכא (ד"ד), והגם שאמר דייבור הסמוך רואים את
 הכשמע, והיה זה ראה נסוי, א"כ אין ראה שלא היה שם סומא, כי כמו שהפקחים ראו דרך נס ראה גם הסומא, אין זו
 קושיא, ששם המדובר רק מהקולות, אבל הלפידים ואח ההר עשן ראו צעיניהם, ולזה לא הביא רש"י כאן בדי"ה "את
 הקולות" רק וכל העם רואים (ש"א): (לח) הגם שנוכל לומר שראו בחוש השמיעה, כי יוכל להיאמר ראה על כל

אריכות ימים
 זהם סגולות
 פז. דבר ו
 מקבלין ממך
 נסחכן והוא
 יום השביעי נח ו
 וגשמעה נתיית ונק

עצמו שברא עולמו בששה ונח בשביעי אדם שנאמר בו (איוב ה) אדם לעמל יולד על אחת כמה וכמה: על כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו. ברכו במן וקדשו במן דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר ברכו במן וקדשו בברכה. רבי יצחק אומר ברכו במן וקדשו במקושש. רבי שמעון בן יוחאי אומר ברכו במן וקדשו במאורות. רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון ברכו במן וקדשו במאור פניו של אדם הראשון ויעל כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו:

תיראו ואת שבתותי תשמורו מה שבת לא חלק בין איש לאשה וטומטום ואנדרוגינוס אף מורא לא תחלוק בין איש לאשה בין טומטום לאנדרוגינוס. רבי אומר חביב כבוד אב ואם לפני מי שאמר והיה העולם ששקל כבודך ומוראך לכבודו וקללתן לקללתו כתיב כבוד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב (משלי ג) כבוד את יי מהונך הקיש כבוד אב ואם לכבוד המקום. כתיב (ויקרא ט) איש אמו ואביו תיראו וכנגדו כתיב (דברים ו) את יי אלהיך תירא הקיש מוראת אב למוראת המקום. כתיב (שמות כא) ומקלל אביו ואמו וכנגדו כתיב (ויקרא כד) איש כי יקלל אלהיו הקיש קללת אב ואם לקללת המקום. בא וראה מתן שכרן נאמר (משלי ג) כבוד את יי מהונך וכנגדו כתיב (שם) וימלאו אסמין שבע. ואמר כבוד את אביך ואת אמך וכנגדו למען יאריכון ימיך. (דברים ו) את יי אלהיך תירא (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה. (ויקרא ט) איש אמו ואביו תיראו מה אמר בשבת (ישעיה נח) אם תשיב משבת רגלך אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ. רבי אליעזר אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מכבד אמו יותר מאביו לפי שהיא משדלתו בדברים לפיכך

פרשה ח

76

כבוד את אביך ואת אמך. שומע אני בדברים תלמוד לומר (משלי ג) כבוד את יי מהונך במאכל ובמשתה ובכסות נקייה. דבר אחר כבוד את אביך לפי שנאמר (ויקרא כ) איש איש כי יקלל אביו ואמו אין לי אלא איש אשה מנין טומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר כבוד את אביך מכל מקום מה כבוד לא חלק בין איש אשה אף מורא לא חלקו בין איש לאשה דברי רבי ישמעאל. רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר (שם ט) איש אמו ואביו

הגהות הגר"א טו. וקדשו במלאכה. רשב"י כו: טז. "על כן מיותר: פ"ח א. מה כבוד האמור להלן בממון אף כאן במאכל כו: ב. [לפי שנא' איש אמו ואביו תיראו אין לי אלא איש]: ג. ואת שבתותי תשמורו הקישו לשבת מה אמור כו: ד. כבוד את אביך ואת אמך יכול כל הקודם במקרא קודם למעשה ת"ל איש אמו ואביו תיראו מנין ששניהם שקולים. רבי אומר גלוי כו:

זית רענן ברכו במן. שירד ציוס הששי לחם משנה: וקדשו בברכה. פי' שברכה שורה בתבטיל של שבת: וקדשו במקושש. קשה מה קידש הוא זה, וי"ל כמ"ש מוס' ב"ב פ"ח [ק"ט ב'] לפי שכשנגזרה צמרגלים שלא יכנסו לארץ היו ישראל סבורים שא"ל לקיים המצוות לפיכך חלל המקושש שבת כדי שיקולל וידעו עונש מלות, א"כ המקושש עשה קדוש ה', א"כ י"ל ברכו במן שלא הורידו המן, אך קשה שיש חילל עם גדבר דכיון שהקדוש עשה שמים וארץ וכ"ע דיליה הוא ומותר להוריד מן, וזהו קדשו במקושש להורות שמצדו לא יבצר רק מלדס שהם חסורין ללקוט המן שהרי המקושש נחתיב מיתה על כך: במאורות. ששמעו צבצבת בראשית כל ליל שבת כדאי ברב: ד"מ נאמר. פי' דה"ל למיכבד כבוד אביך ואמך כשם שנאמר איש ואמו ואביו ומה אמך כבוד אביך ומעני דלהכי נאמר את אביך ואם אמך כשם שנאמר להלן איש אשר יקלל את אביו ואת אמו לדין ג"ש: אשה טומטום וכו'. קשה לא לכתוב רחמנא איש רק לכתוב ואשר יקלל את אביו וגו', וע"ק דהא ריש משפטים כתיב ומקלל אביו ואמו מום יומת, ולא כתיב איש, משמע בין איש ובין אשה דדכוותי דרשי' גבי איש ומת וכו' ע"ש, וכן דריש לקמן במכילתא, וי"ל דמ"מ טומטום ואנדרוגינוס לא היו מרבי' דק"ל דכרי' דפני עמו היא, וי"ע דמו' סוף פרק המספלה, וגם קשה דא"כ גבי כבוד גמי לא נרבה טומטום ואנדרוגינוס: שבת לא חלק. דלא כתיב איש:

הגהות וביאורים קט. וקדשו בברכה. נ"ב מקדש השבת: קט. של אדם היו על כן ברך: קל. תיראו ואת שבתותי תשמורו מה אמור:

ברכת הנצי"ב

פרשה ח

שאלתא ק"א אות צ' בס"ד, וה"נ מורא אב: הקיש הכתוב ק"ל"ת כו'. פי' שאפילו בכנויים חסור, כמו שם דנפק"ל מקרא איש איש כי יקלל אלקיו כו', דעל הכנויין באזהרה, וה"נ באו"א, ובאמת נכלל בארור מקלה או"א. ובשאלתא ס"י נ"ו א"י הכי, וכתיב ונוקב שם ה' מום יומת הקיש הכתוב קללת כו', וא"כ בא ללמדנו להיפך, שאינו חייב מיתה אלא מקלל בשם, אבל איסור בשארי כנויים מארור מקלה או"א נפק"ל:

הקיש כבוד אב ואם לכבוד המקום. פי' לענין חסרון כיס, כדאי בקדושין ד' ל"ב א': הקיש מוראת אב כו'. פי' דק"ד מורא אינו אלא שלא חלול ויעבור על רצונו, קמ"ל דכמו שהקרא את ה"א תירא אין פירושו שלא יעבור על רצון ה', אלא להפחד ממנו, כמ"ש הרמב"ם בה"י יסוה"ג פ"ב הל"א, ועי' מש"כ בהע"ש

מכילתא

זי כבוד הנצי"ב

י"א י"א י"א י"א י"א י"א י"א י"א י"א י"א

דרג דע שהעולם כולו נברא לכבוד השי"ת, שנאמר (ישעי' מ"ג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'. והרוצה לכבוד את השי"ת יכבד את אביו ואמו. אמרו רבותינו ז"ל בזמן שמכבד אדם אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליכם כאילו דרתי ביניכם וכבדוני. **L**

לכבוד השי"ת, והגם שאיזה בית אשר תבנה לו, ואיזה כבוד הוא שיקבל מקרוץ מתומר וכל העולם כולו, אבל הא גופי שירועים שפלות הכריאה נגד עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות זה כבודו, ולזה תקנו כבודו מלא עולם.

ומכופל, וכי השי"ת יבטח לו הטוב, ואם יוכיחהו ה' בעוה"ז הוא זאת לטוב לו להעביר את עונו ולקרבו אל ה' ולהאדיר חלקו בעולם הגמול, כי שלום העוה"ז כהבל וכאין כלל עובר.

עוד שם וז"ל, ודע כי זאת המדרגה גדולה עליונה בצטחון, וזכיר סוד הדבר "קוימי ה' קיומה נפשי" פי' הנפש המתאוה קבלת הצטחון ונאמר אחריו "נפשי לה' וגו'" והיא התקוה צפרטים.

ומ"ש ולפי רוב היראה יחזק הצטחון, במשלי (ג' ז') כתב רבינו, עוד חבין ותשכיל כי קשר לשון הצטחון ירא את ה' כי לא יגיע האדם לשלימות היראה זולת בשלימות הצטחון, כי אחרי שלא יבטח באדם ולא יירא זולתי השי"ת ותקבל נפשו כי הכל בידי שמים ואין לו חלק בעצמו ויקוה תמיד אל ה' וישא עיניו בכל עת אליו, מאלה יגיע אל שלימות היראה. וכאן דכתב רבינו להיפך צריך ביאור.

ומ"ש יכבד את אביו ואת אמו, מסיים במצות כיבוד אב ואם המתייחס בעיקר לחלק המורה של מצות שכליות ושבין אדם לחבירו ללמדנו כי כל המורה כולה הוא דבר אחד כשלשלת, ולא רק שאין סותר אחד את השני אלא אחד מסייעה להשני, ומי שאין לו שבין אדם לחבירו גם בין אדם למקום אין לו וכן להיפך, ואותו הדקדוק שמדקדקים במצות שבין אדם למקום צריכין ג"כ לדקדק במצות שבין אדם לחבירו.

רג ומ"ש דע שהעולם כולו נברא לכבוד השי"ת וכו', בגמ' קידושין (ל"א ע"א) דרש עולא אפייתא דזי נשיאה מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהי לך אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אבין ואת אמן חזרו והודו למאמרות הראשונות, רצא אמר מהכא ראש דברך אמת, ראש דברך ולא סוף

דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת ע"ש. ונרש' שמייב אדם בכבודו שאף הוא שותף צביראמו כאביו ואמו וראש וכו' לא הוזקק הכתוב לומר ראש דברך אמת אלא לפי הראשונים לומר לכבוד עצמו הזהיר, ולאחר זמן חזרו והודו כי שראש דבריו אמת ע"כ. מבואר דע"י כיבוד אב ואם חזרו והו' ונתברר שהעולם לכבוד השי"ת נצרה. ובגמ' דף ל' ע"ב ט' הקב"ה ואביו ואמו בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.

ועיין רמב"ן עה"ת (צראשית כ"ד א') וה' בך את אביו ענין נפלא אמרו וה' בך את אברהם בכל, ר"מ אומר שלא אומר בת היתה לו אחרים אומרים בת היתה לו ובכל שמה הכתוב ענין עמוק מאד ודרשו בזה סוד מסודות המורה ואף ענין גדול כי יש בקב"ה מדה תקרא כל מפני שהיא יסוד הכל, כל והוא שנאמר ויתרון ארץ בכל הוא יאמר כי יתרון הארץ וכל באי עולם בעבור כי בכל היא והוא המדה השמינית מ"ג ג' בת נאללת ממנה ובה הוא מנהיג את הכל והוא בית דינו של ה' בכל מקום והיא שנקראת כלה בספר שיה"ש בעבור שהיא שהחכמים מכנים שמה כנסת ישראל במקומות רבים בעו' והמדה הזאת היתה לאברהם כבת כי הוא איש החסד וכו' ובע שאל רשב"י את ר"א בר' יוסי אפשר ששמעת מאבין מהו א"ל הן א"ל היאך אמר לו משל למלך שהיה לו בת יחידה והיא קורא אותה בתי לא זו מלחצבה עד שקרא אותה אחותי ולו אותה אחי, כך בתחילה חבב הקב"ה את ישראל וקראן בתי ה' זו מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר פתחו לי אחותי רעייתי ל אחי שנאמר הקשיבי אלי עמי ולאמי כתיב. ומבואר זה במדרש מאי צרוגו רחם תזכור אמר צעת שחטאו לך בניך ומכעס ע' רחם תזכור וזכור אותו שאמר ארחמך ה' חזקי ונתת לו המדה ישראל, וזכור בנו שירשה ונתת לו המדה הזאת שהיא שכינת נתן חכמה לשלמה, וזכור אביהם דכתיב ורע אברהם אוה'

ספר אגרת הגרשוכה
לרבינו יונה זצ"ל

זה נגישן הכתב - משנה הלכות
הרב"ל ל' משנה קא"ן זצ"ל

74

ועיקר כיבוד אב ואם לעשות להם נחת רוח בין בדברים בין במעשה. והמצערם בדברים גדול עונו

נחת רוח, ובירושלמי איתא דאימיה דר' ישמעאל כל שעמא ושעמא דהנה אחי מבי מדרשא היתה רוחצת את רגליו והיתה שוחה את המים. כששמע ר' ישמעאל שהיתה עושה כך היה מסרב בדבר, עד שבאת לפני חכמים והיתה קובלת על ר"י בנה שלא היה מקיים מצות כיבוד, ונבהלו חכמים בדבר ושאלו לר"י וסיפר להם המעשה, וצו לו שייתנה לעשות רצונה ובענין זה היא כיבוד (תוס' קידושין ל"א ע"ב).

ומהיכן היתה צת לאברהם, הן דכתיב וה' ברכך את אברהם בכל וכתיב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, ההיא צרכה היתה צמו או לא היתה אלא אמו, הן צמו היתה. משל למלך שהיה לו עבד שלם חמים לפניו ונסהו כמה נסיונות ועמד כולן, אמר המלך מה אתן לעבד זה או מה אעשה לו אלא אצונו לאחי הגדול ליענו ולשמרו ולכבדו, חזר העבד עם אחיו הגדול ולמד מדותיו ואתהו האם וקראו אוהבו דכתיב ורע אברהם אוהבי אמר מה אתן לו מה אעשה לו הנה כלי נאה עשיתי וצו מרגליות נאות אין כמותן והם סגולת מלכים אתננה לו ויזכה במקומי ה"ד וה' ברכך את אברהם בכל, ע"כ. וקיים הרמב"ן ז"ל, ואם תצין מה שכתבנו ותשכיל דברים רבים סתומים צמורה ומקרא ואולי ידע זה המתהדר בסודותיו תאלמנה שפתיו מהלעיג על דברי רבותינו, ולכן כתבתי זה לסקור פי הדוברים על הדבקים עתק, עכ"ל. והנה הם דברים נפלאים לא שמעתן און ואין לנו בינה להבין בהם, אבל מבואר מיהו לדין להמדה של כלל הוא מדת כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וזו היתה מדת אחיו הגדול ואחות והאם והוא רחום יכפר עון. וז"ש רבינו דע שהעולם כולו נברא לכבוד השי"ת שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו' והרוצה לכבד השי"ת יכבד את אביו ואמו, אמרו רבותינו ז"ל צומן שמכבד אדם אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליכם כאלו דרתי בניכם וכבדוני וזה אתננה לו ויזכה במקומי והבן כי הוא עמוק וכמוס.

רד' רמ"ש ועיקר כיבוד אב ואם עשות להם נחת רוח וכו', קידושין ל"א ע"ב ר' טרפון הו"ל אמא דכל אימת דהות בעי למיסק לפוריא גחין וסליק לה וכל אימת דהות נחית נחת עליה. ובירושלמי יש, פעם אחת אמיה דר"ט אבדה פזמקי דידה בצלחה וילאחה ממטתה לבקשו ושם ר"ט ידו תחת רגליה על הקרקע שלא תטנף רגליה והיתה דורסת על ידיו, (תוס') רב יוסף כי היה שמע קול כרעיה דאמיה אמר איקום מקמי שכינה דאחיא, עו"ש בעי מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם א"ל לאו וראו מה עשה עו"כ אחד באשקלון ודמה בן נחיה שמי, פעם אחת בקשו

פסיוני, פי עוף חשוב ושמן והיינו מין שליו שיש במדבר, וטורדו מן העולם שנענש עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו. ובירושלמי (פאה פ"א) גרסינן מעשה באחד

מגשוא, שכך אמרו חז"ל (קידו מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מי שמטחינו ברחיים ומביאו לח

חכמים פרקמטיא בששים רצוא והי' המפתח מונח תחת מרגל ציערו וכו' ע"ש. ותני תנא קמי' דרב נחמן צומן שאדם מצער את הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי בנייהם שאלמלא דרתי בנייהם אי כבודם כבודם מחול, ומיהו דוקא על כבודם יכולים למחול ולא ע והמנצערם בדברים, ועיין יו"ד סי' ר"מ.

והא לך מש"כ בספרי סמ"ה מ"ה ל"ג. משרשי המצוה שו טובה למי שעשה עמו טובה ולא יהי' נבל ומתנכר וכפוי טובה כי ומאוסה לפני אלקים ואנשים, וכ"ש אביו ואמו שהם סיבת הי והרעיצו עצמם והאכילוהו וילכו ערומים ויבסקוהו ויגיעו צו כמה י וכשיקבל מדה זאת בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת הא-ל ב"ה שו אבותיו עד אדם הראשון, וברא כל העולם וסיפק לו תרכיו כל ימי ומושגלת, כי שלשה שותפין ב"ה, והקב"ה נותן צו הנפש ולו כפרד אין הבין. וכן השוה כבוד אב ואם לכבוד המקום ב"ה המקום לכבוד אב ואם. וכשיכיר זה יעריך במחשבתו כמה רב השי"ת. (ועיין קידושין ל"א, רמב"ם פ"ו מהל' ממרים, סהמ' עשין קי"ג, סמ"ק סי' נ', מ"ש שער ל"ו, יראים נ"ו, יו"ד סי' קירם המצוה מאכילו ומסקוהו מנעילו סכו מכניסו ומולאו ממרים ה"ג, יו"ד סי' ר"מ סע' ד'), ואם יש ממון לאביו אינו משלו, רק להצטל ממלאכתו משום כבודו. אין לו לאביו חייב לזוג לשכור את עצמו בשבילו (רמב"ם שם, יו"ד שם סע' ה') ומפרסנו אח"כ לחזור על הפתחים (חינוך). איזהו מורא, לא יעמוד במקומו לא יסתור דבריו ולא יכריע דבריו (רמב"ם שם, יו"ד שם ס"ב). ו מותו (רמב"ם שם ה"ה, יו"ד שם סע' ט'). אביו רוצה לעבור על

מגשוא, שכך אמרו חז"ל (קידושין ל"א ע"א) יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש מי שמטחינו ברחיים ומביאו לחיי העולם הבא.

פסיוני, פי' עוף חשוב ושמן והיינו מין שליו עיש במדבר, וטורדו מן העולם שנענש עליו שמראה לו צרות עין על מעודתו. ובירושלמי (פאה פ"א) גרסינן מעשה באחד

שלמי דר' יעתא נושה כמים ו"ל"א

חכמים פרקמטיא בששים רבוא והי' המפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא יעירו וכו' ע"ש. ותני תנא קמי' דרב נחמן בזמן שאדם מאכיל את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי בנייהם שלאמלא דרתי בנייהם ליערוני. ואם מחלו על כבודם כבודם מחול, ומיהו דוקא על כבודם יכולים למחול ולא על זערים. וכתב רבינו והמזערים בדברים, ועיין יו"ד סי' ר"מ.

קרא יתה. אמר שמרו יכתב גליות יך את רבים ויג על ל"ק.

והא לך מש"כ בספרי סמ"ה מצוה ל"ג. משרשי המצוה שראוי לו לאדם שיכיר טובה למי שעשה עמו טובה ולא יהי' נבל ומתנכר וכפוי טובה כי זה מדה רעה גרועה ומאוסה לפני אלוקים ואנשים, וכ"ש אביו ואמו שהם סיבת היומו בעוה"ז וגדלהו והרעיבו עצמם והאכילוהו וילכו ערומים ויבסקוהו ויגיעו בו כמה יגיעות עד אשר גדל. וכשיקבל מדה זאת בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת הא-ל ב"ה שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, וברא כל העולם וסיפק לו לרכיו כל ימיו ונתן בו נפש דעת ומושכלת, כי שלשה שותפין באדם, והקב"ה נתן בו הנפש ולולי הנפש הי' כסוס כפרד אין הבין. וכן השוה כבוד אב ואם לכבוד המקום ב"ה, אבל הקדים כבוד המקום לכבוד אב ואם. וכשיכיר זה יעריך במחשבתו כמה ראוי להזהר בעבודת השי"ת. (ועיין קידושין ל"א, רמב"ם פ"ו מהל' ממרים, סהמ"ז מ"ע ר"י, סמ"ג עשין קי"ב, סמ"ק סי' נ', מ"ש שער ל"ו, יראים נ"ו, יו"ד סי' ר"מ וסי' רל"ח).

צבואר היטה ס כולו לכבוד אומר מקומי

קידום המצוה מאכילו ומסקוהו מנעילו סכו מכניסו ומוציאו (רמב"ם פ"י מהל' ממרים ה"ג, יו"ד סי' ר"מ סע' ד'), ואם יש ממון לאביו אינו חייב להוציא כל זה משלו, רק להבטל ממלאכתו משום כבודו. אין לו לאביו חייב לזונו, ואם אין לבן חייב לשכור את עצמו בשבילו (רמב"ם שם, יו"ד שם סע' ה') ומפרסנו אפי' שעי"ו ינטרף אח"כ לחזור על הפתחים (חינוך). איזהו מורא, לא יעמוד במקומו ולא ישב במקומו, לא יסתור דבריו ולא יכריע דבריו (רמב"ם שם, יו"ד שם ס"ב). מכדו בחיים ולאחר מותו (רמב"ם שם ה"ה, יו"ד שם סע' ט'). אביו רוצה לעבור על דברי תורה אומר לו

אין ל"א לה וכל פזמקי וע שלא דאמיה אב ואם ת בקשו

המכבד אביו ואמו נוחל העולם הזה והעולם הבא,
 שנאמר (דברים ה' ט"ז) למען יאריכון ימיך ולמען
 ייטב לך — למען יאריכון ימיך בעוה"ז ולמען
 ייטב לך לעוה"ב. **ל**

שהי' מאכיל לאביו
 פסיוני, פעם אחת א"ל
 אביו מאין לך כל אלה,
 א"ל סבא מאי איכפת לך
 עד דטחון ואכול, כלומר
 לעוס ואכול כעין כלבים
 המדשין ואוכלים, א"כ

הראהו שקשה עליו, ושוב מעשה באחד שהי' טוחן בריחים ואב זקן הי' לו, ואחא צווי לטוחנין, פי' מצות המלך
 בשביל אביו לבוא לעבודת המלך, א"ל בנו טחון ואני אלך תחתיד לעבודת המלך שאין לה קצבה אם לביוונך טב
 לך ואם למלך יטב לך.

אזא כן כתיב בתורה (רמב"ם שם הי"א, יו"ד שם סע' י"א). כיבוד אב ומלוה לפניו
 לקיים, אם אפשר למלוה לעשות ע"י אחרים יעסוק בכיבוד אב, ואם לאו יעסוק
 במלוה (רמב"ם שם הי"ג, יו"ד שם סע' י"א). אמר לו לעבור על דברי תורה אסור
 לשמוע לו (רמב"ם שם הי"ב, יו"ד שם סע' ט"ו). אביו רשע פטור מלכבדו (טור ס'י
 ר"מ, יראים, ועוד, וי"ח רמב"ם שם הי"א). אביו קודם לאמו, ואם נתגרשו שניהם
 שוין (שם הי"ד, יו"ד שם סע' י"ד). בכלל המלוה אשת אביו ובעל אמו מחיים, ולאחר
 מיתה מד"ס (רמב"ם שם ה"ט"ו, יו"ד שם סע' כ"א). ודרשו (כתובות דף ק"ג) את
 לרבות אחיו הגדול, ונחלקו אי מה"ט או מדרבנן (עי' בטהמ"ל שורש ב' ועי' מנ"ח),
 ולרמב"ן (שם) דוקא בחיי אבות. אשה חייבת בכיבוד אב ואם כל זמן שאין הבעל מונע
 אותה (מנ"ח), וחייב אדם בכבוד חמיו (יו"ד שם סע' כ"ד). בן משפחה או מנכרית
 אינו בנו (יבמות דף פ"ב). וגדולה מלוה זו שהמקיימה נאמר בה אריכות ימים, ואין
 כופין עליה מפני שמתן שכרה בלדה, והחיינוך כתב דכופין עליה ועיין בהגהות מל"מ
 שתמה עליו. מחל לו אביו אין כאן מלוה כיבוד. אביו שוטה או חרש מלוה לכבדו לפי
 דעתם (רמב"ם שם ה"י, יו"ד שם סע' י").

והנה רבינו פתח ביראת ה' וקיים ביראה, יראי ה' בנתו בה' כי זה כל האדם,
 דבלא"ה נוח לו שלא נברא משנברא אלא שעבשיו שנברא יפשפש במעשיו להיותו לדיק
 בדרכיו וחסיד במעשיו ואז יזכה לאריכות ימים. והיות כי אם חלף שנים יחי' האדם או
 מאה הי' כלא יהי' ויש קונה עולמו בשעה אחת. וכחב הרמב"ם אשרי מי שחטם ימיו
 במהרה. וקשה קושית החת"ס א"כ יהי' ח"ו לזות שפחיס כשיראו לדיק שהוא מאריך
 ימים בעוה"ז, וכחב מרן החת"ס ז"ל. דהקב"ה מניח הלדיק בשביל בניו שידריכס,
 וי"ש והותירך ה' לטובה בשביל פרי בטןך ולכן נשאר בחיים, אלא דזה כשהננים

סיימתי שבח לאלקים חיים, השוכן בציון וירושלים
 זקן בא בימים טובים לחיים, וחיי שרה מאה ועשרים ו
 כולם שוים לטובה בלי חטא וליופי עינים, וי"ר שתזכר
 עוד ספרי החיים, באריכות ימים ושנות חיים, על האז
 בירושלים, עדי יבוא אסור בנחשתים, ויגאלנו גאוי
 הנשאר בציון בחיים, והשיבה ברצונך תבנה את חומת י
 ותנחמנו בכפלי כפלים, ותחזינה עינינו בנקמת דם עבדי
 מים, ותרומ קרן ישראל ויתגדל ויתקדש שמך בכל
 ובשמים — אכ"ר.

איך תנא פליג ומוקי לה בלאו דמחמר, משום דקס"ד דבעלמא לא אתי עשה ודחי לא תעשה גרידא, וכלאים בציצית דדחי משום דציצית שקולה כנגד כל המצוות⁴³ ולא גמרינן מיניה, אי נמי דצמר ופשתים לא מייתר וכדוקיה דרבא, אבל אנן דקימא לן בעלמא דדחי, על כרחין ללאו דמבשל הוא דאתא, והאי תנא דיכול תהא כבוד אב ואם דוחה את השבת בלאו דמבשל קאמר, אבל לדיך דמוקמת ליה בלאו דמחמר ולומר דתנאי לא פליגי, אם כן ליגמר מהכא דבעלמא לא דחי, דהא לאידך תנא על כרחין לא דחי, ונגמר מהכא דלא דחי. תימה⁴⁴ דאפילו תמצא לומר דבלאו דמחמר מוקמינן ליה⁴⁵, אכתי לא ילפינן מיניה ללאו גרידא דעלמא, דשאני שבת דעשה ולא תעשה הוא, דכתיב וביום השביעי תשבות, והא דאיצטריך רחמנא למיסריה, משום שהוקש כבודו לכבוד המקום, מהו דתימא ניציית ליה, קמ"ל כדאיתא התם במציעא⁴⁶. וי"ל דסבירא לן, דאם איתא דבעלמא דחי לאו גרידא, הכא כיון שהוקש כבודו לכבוד המקום דחי אפילו לאו ועשה⁴⁷.

את שבתותי תשמורו אני ה'⁴⁸. פי' לישנא דתשמורו קא דריש, כלומר לעולם שבת שמורה שלא תדחה⁴⁹. ולקמן נמי איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, הכי נמי תשמורו קא

דריש. ורש"י ז"ל פירש, דאני ה' קא דריש⁵⁰. **דמה להנך שכן הכשר מצוה.** פרש"י ז"ל⁵¹, ודאי בכשל לי שחוט לי, דשאני⁵² התם דאי איפשר לקיום⁵³ מצות אביו בלא עקירת השבת, אבל הכא הא איפשר דחליץ, ואכתי עליה למאי איצטריך למיסרה. ואין פירושו מחזור, דהא דאין לשון הכשר אלא מתקן ומכין, כענין שאמר⁵⁴ מכשירי אוכל נפש, הוכשרו בשחיטה⁵⁵, ועוד דאם כן מצינו אשה עולה לחליצה ואינה עולה ליבום דבר תורה⁵⁶, ורבא דאמר הכי בפרק כיצד⁵⁷ גבי⁵⁸ איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתיבמת, הכא איפשר בחליצה ומקיים עשה ולא תעשה, איתותב, דכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה⁵⁹. ועוד דאם כן ממילה ופסח ותמיד ומיתת בית דין בשבת דאתינן למידק מינה לקמן לא תיתי, דמה להנך שכן אי איפשר קיומן אלא בעקירת השבת, ואעפ"י שאיפשר למולו למחר ואי נמי לדונו למחר, השתא מיהא אי איפשר קיומו של דבר אלא בדחיית השבת, והכשר מצוה איכא. ותדע לך, דהא בנין בית המקדש, איפשר למחר וקרי ליה הכשר מצוה. ועוד הא דאקשינן לקמן גבי בנין בית המקדש, הכשר מצוה מהתם נפקא, מאי קושיא, ממורא⁶⁰ אב גמרינן לכל התורה דדחי היכא דהוי הכשר מצוה, ודמקדש לגופיה⁶¹

כל התורה. 44 קושיא זו היא קושיית התוס' בד"ה ניגמר. וע"ל בדברי רבינו בד"ה ונגמר, שהקשה רבינו קושיא זו באופן אחר עיי"ש הערה 36. 45 בנדפס ובכ"א: דמחמר לא ילפינן. ובנדפס: למחמר. 46 לב, א. 47 כ"כ התוס' ד"ה ניגמר, וכ"כ הריטב"א: חשיב עשה דשבת כמאן דליתיה. וע"ל ה, ב ד"ה מאי לאו דאמר ליה, בדברי רבינו שם שביאר היטב אמאי חשיב עשה דשבת כמאן דליתיה. וע"ש בריטב"א שכתב ליישב קושיא זו ע"פ הרבינו יונה שהביאו רבינו בדיבור הקודם. 48 לפנינו "אני ה'" ליתא, ועיין במסורת הש"ס שהגיה כן. ובכ"מ לב, א איתא, ועיי"ש בהגהות הב"ח. 49 כ"כ הרמב"ן ד"ה הא דדייק, ובריטב"א כ"כ בשם התוס' ומשום דתשמרו לשון זירוז. 50 כ"כ רש"י לעיל ה, ב ד"ה כולכם. וכ"כ רש"י בבבא מציעא שם בד"ה אני ה', וכ"כ תוס' לעיל ה, ב ד"ה כולכם. ובתו"כ ריש פרשת קדושים, משמע דמזאת שבתותי תשמורו יליף, כדעת רבינו. ובריטב"א ב"מ שם כתב כדעת רש"י. ועיין ברמב"ן ובריטב"א כאן מדוע לא

פירושו כרש"י 51 ד"ה אלא. 52 בכ"ב: ושאי. 53 בכ"ב: לקים. 54 ביצה כת, ב. 55 חולין קכז, ב במשנה. ועיין בריטב"א שהקשה כן. 56 כה"ק תוס' ד"ה שכן הכשר מצוה. 57 לקמן כ, א. 58 בכ"א: גמר. בכ"ב: גמרינן. 59 מלשון רבינו משמע, דהיינו טעמא דאיתותב רבא, משום דכל שא"ע ליבום א"ע לחליצה, וכ"מ ברמב"ן ובריטב"א. וצ"ע דשם איתותב מהא דתניא אם בעלו קנו, כלומר דמזה מוכח שעולה ליבום, ולא משום דכל שא"ע ליבום א"ע לחליצה. ועוד צ"ע, דרבינו עצמו כתב שם כדעת בה"ג דלמסקנא ח"ל ועשה חולצין מדאורייתא משום הדרשא דיבמתו, וא"כ לפי דעת רבא שאין עשה דוחה ל"ת וא"ע ליבום, גם ח"ל בכלל יבמתו דעולה לחליצה. אולם התוס' כאן הקשו מהא דלקמן כא, א דלא חשיב אפשר לקיים שניהם ע"י חליצה, משום דחליצה במקום יבום לאו מצוה, וכ"כ המאירי. ועיין בערוך לנר מש"כ ליישב דברי רש"י מקושיא זו, ובמש"כ בקובץ הערות סי' ח אות יא. 60 בכ"ב: ממוראח אב. 61 שם: ולמקדש גופיה איצטריך.

ח. י. ש. ה. ר. ל. כ.

איצטריך, דאע"ג דהכשר מצוה הוא הכא לא דחי. ומכל מקום בין מורא בין מקדש הכשר מצוה נינהו, הא ביבום דלאו הכשר מצוה הוא לא דחי, ולא איצטריך עליה למיסרה⁶². ונראין דברי רבינו חננאל ז"ל שפירש⁶³, דאלאו דמחמר קאי, כלומר לעולם בלאו דמחמר, ודקא קשיא לך ליגמר מהכא דלא דחי, שאני הכא דאין בטולו אלא הכשר מצוה בלבד, ובשעה שמבטל הלאו לא מקיים העשה ממש, וכגון שאמר לו אביו חמר אחר בהמה זו להביא גוזלות, או דבר שצריך ליהנות ממנו, ולפיכך כשהוא מחמר אין זה ממשו של כבוד אלא הכשר כבודו, ואעפ"י שאמר לו האב לחמר אחר הבהמה, לפי שאין עיקר כבודו⁶⁴ אלא במה שיש לו בו הנאה, וכדאמרינן בקידושין⁶⁵, איזהו כבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו, אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום, אין זה כבוד שנצטוו עליו, וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא⁶⁶. ומה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא, לא לחנם אמר לו שיטמא, דהא לא צריכא קרא, אלא שאמר לו להביא פירות מבית הקברות וכיוצא

62 כך הקשה הרמב"ן בד"ה מה להגן שכן הכשר מצוה עיי"ש, וכה"ק במאירי. ועיין בתוס' ד"ה שכן, מש"כ בזה. 63 מובא בתוס' ד"ה שכן, ברמב"ן בריטב"א ובמאירי. 64 ככ"כ: לפי שאין כבודו. 65 לא, ב. 66 דעת רבינו כהרמב"ן, שאם אמר לו לעשות דבר שאין לו הנאה של כלום, אין זה כבוד שאמרה תורה. וכ"כ הריטב"א כאן ובכ"כ לב, א. ומשמע מדברים אלו, שאין כלל מצות כבוד בכה"ג. אולם בביאור הגר"א יור"ד סי' רמ ס"ק לו בליקוט כתב, שמדברי רבינו כאן, משמע שדוקא לענין דחיית הלאו ל"ה בכיבוד זה מ"ע, אבל בדליכא לאו איכא מצוה לשמוע בקול אביו, והיינו ממש"כ רבינו כאן: וכבוד זה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא. וכ"כ התו"א נשים סי' קמח, על דברי התוס' בקידושין לב, א ד"ה רב יהודה, והסביר דברי הגר"א, שעיקר העשה הוא בכיבוד של מאכילו ומשקהו, אבל מ"מ הוא חיוב דאורייתא לשמוע בקולו בכל דבר, שהרי רצון התורה בכיבוד אב ומורא. ועוד כתב שם לענין הנושא אשה שלא לרצון אביו, דהוי בכלל מורא, דאין זה קל מסותר דבריו בהכרעת הדעת בלבד. וכ"כ המקנה קידושין לא, ב דאם מצוה אותו בדבר שאין לו בו הנאה הוי בכלל מורא. וצ"ע דאי הוי בכלל מורא אב, למה לא תרחה מצוה זו את הלאו. וי"ל דקיום מצוות מורא ל"ה בקום ועשה במה שמקיים מה שאביו אומר לו, אלא בשוא"ת כזה שאינו סותר דבריו משום מורא, והא דדחי עשה לל"ת

בזה, וכן אמר לו אל תחזיר כדי שלא יבטל מלהאכילו וכיוצא בזה קאמר, הא לאו הכי אין צריך לומר שלא ישמע לו⁶⁷. והילכך לא גמרינן מלאו דמחמר ללאוין בעלמא שלא ידחו, דהתם ליכא אלא הכשר מצוה. וכן נמי במחמר דבנין בית המקדש, שאין בו בנין הבית ממש, אלא שהוא מכשירי הבנין⁶⁸. והיינו דאקשינן לקמן, הכשר מצוה תיפוק לי מהתם דלא דחי.

[ו, ב] לא ר' יוסי היא. והשתא הוה מצי לאקשווי וליגמר מהכא דלא דחי כדלעיל⁶⁹, אלא דעדיפא מינה קאמר ליה⁷⁰, דאי הוה מקשי ליה הכי, הוה מתרץ ליה נמי כדלעיל, שאני הכא דהכשר מצוה הוא, דהבערה נמי אינה גופה של רציחה⁷¹. ומיהו איכא למידק, היכי הוה ס"ד דמשום דאתי עשה ודחי לא תעשה הוא, והא קימא לך⁷² דכי אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה, הני מילי כגון מילה בצרעת וכלאים⁷³ בציצית, דכשעה דעבר אלאו מקיים עשה, אבל הכא הא קא מבשל ועבר אלאו קודם למיתת בית דין⁷⁴. וי"ל דהכא נמי הוה ליה למיפרך הכי, אלא דעדיפא מינה אמר ליה⁷⁵. ויש אומרים⁷⁶, דהכא נמי איכא למימר,

היינו רק כאשר המ"ע היא בקום ועשה ולא בשוא"ת. ועיין בברכת שמואל סי' ג אות ב, שכתב להסביר דברי רבינו, דכיבוד שאין בו הנאה של כלום אף דהוי ג"כ מצוה דכיבוד, אבל אין זה גוף המצוה באופן שעובר על ביטולו. ועיין עוד בסמוך בהערה הבאה. 67 וכ"כ תוס' בקידושין לב, א ד"ה רב יהודה, דאל תחזיר בחנם לא צריך קרא. וכ"כ במאירי עמ' 27, והוסיף: שאם אין כאן אצלו שום צורך אלא דלעבורי לחוד קא מיכוין לא איצטריך קרא דהא רשע הוא, ואיקרי כאן נשיא בעמך בעושה מעשה עמך, ועיי"ש בהערות. אבל מדברי רבינו משמע, דבכה"ג ליכא מצוה, וע"ל בהערה הקודמת. והנה רש"י בד"ה היטמא, פירש דאמר לו היטמא בבית הקברות להשיב אבידה, וכבר תמהו האחרונים למה הוצרך לפרש כן, ולכאורה י"ל כמש"כ המאירי הנ"ל דאי לא"ה הוי אינו עושה מעשה עמך. ועיין בערוך לנו שפירש בדעת רש"י, שדעתו כדעת רבינו והרמב"ן. וע"ע בענין זה בסמ"ג עשין קיב ק"ג, וביראים סי' רכא רכב (נו), ועיי"ש בתועפות ראם. 68 עיין בקרן אורה מש"כ בזה ובדברי רבינו. 69 בע"א. 70 כ"כ הרמב"ן. 71 וכ"כ המאירי עמ' 29. 72 שבת קלב, ב; ביצה ח, ב. 73 ככ"כ: ב; ביצה ח, ב. 74 כה"ק הרמב"ן. 75 וכ"כ הריטב"א והמאירי. 76 הרמב"ן.

כגון שהיו נותן את פיו וכן ב מיתת בית איפשר שי בומן, שא בזמן אחד, בזמן לירי בציצית, י בזמן לחב

[ז, א] ותו לא תבער אינה דוחו דהא איפו היכי ילפי הבערה ד או סיף: דגלי רחנ מה לי חו עצמה אה לא אתא שכן על אתא, דל תקחנו לנ

[ז, ב] הו כל הערי בזבחים⁸³ גמר מיניו דאית ליה דאם כן ז מידי בין

77 וכן כו בשם ר"ת, מלים אלו ספר חמד השני דין רבינו ובה לאחר הדין בדפוסים א: דגבי. וכ"ה בנד לפי.

איש על־רעהו ורצחו נפש בן הדבר
 הַזֶּה: כו כִּי בַשָּׂדֶה מִצְאָה צֵעֲקָה כְּתוּב
 הַנֶּעֱר קרי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֲרָשָׁה וְאִין מוֹשִׁיעַ
 לָהּ: ס"ח כִּי בְיִמְצָא אִישׁ כְּתוּב נֶעֱר קרי
 נֶעֱרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה
 וְתִפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן
 הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי כְּתוּב הַנֶּעֱר קרי
 הַנֶּעֱרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹתְתֶיהָ
 לְאִשָּׁה פְּתַח אֲשֶׁר עָנָה לְאִיּוֹכַל
 שְׁלָחָה כְּלִימִיו: ס כג א לְאִיִּקַּח אִישׁ
 אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יִגְלֶה כִּנְיָ אָבִיו:
 ס ב לְאִיִּבֹא פְּצוּעֵ־דָבָא וּבְרוֹת שְׂפִכָה

נפש בן פתגמא הרין: כו ארי
 בחקלא אשכחה צוחת עולמתא
 רמארקא ולית רפריק לה: כח ארי
 ישכח גבר עולמתא בתלתא די
 לא מארקא ויחדנה וישכוב עמה
 וישתבחון: כט ויתן גברא דישכב
 עמה לאבוהא דעולמתא חמשין
 סלעין דכסף ולה תהי לאנתו
 חלקה די עניה לית לה רשו
 למפטרה כל יומיה: א לא יסב
 גבר ית אתת אבוהי ולא יגלי
 כניא דאבוהי: ב לא ידבי דפסיק

לקט בהיר

רש"י

(א) לא יקח. אין לו צד לקוחין ואין * קידושין
 תופסין צד" (קידושין ס"ז): ולא יגלה כניא אביו.
 שומרת יבם של אביו" (כרואיב לאציו יבמות מ"ט),
 והרי כבר הזהיר עליה משום (ויק י"ב י"ד) ערות אחי
 אביו, אלא לעבור על זו צדני לאוין ולסמוך לה לא
 יבא ממזר" ללמד שאין ממזר אלא מחייבי כריתות
 וקל וחומר מחייבי מיתות בית דין, שאין צעירות
 מיתת בית דין" שאין צד כרת" (ספרי - יבמות ט"ז):
 (ב) פצוע רבד. שנפלעו או נדכרו" צינים שלו (ספרי
 - יבמות ט"ז): וברות שפכה. שנכרת הגיד (שם - ט"ז)
 שנינו נוסחאות י"א - שאין.

מושיע לה ולמדין מזה שאם יש לה מושיע צריך להושיע לה
 בכל אופנים אפילו הוכרח להרוג את הצועל, כמו כן אם
 רואה אדם שחבירו נלחם צריך אפילו להרוג את הרוצח כדי
 להציל את הנרדף, וכן למדין מהיקש זה מרוצח לנערה
 המאורסה עיין גם בגמ' דרש"י ובתוס', והש"ס כתב ואין
 למדין ממנו כלום עכ"ל, ונעלם ממנו הגמ' צ"י כל שעה
 ובפ' בן סורר ומורה הנ"ל: (א) פ"י אם קדשה אינה
 מקודשת ואינה נריכה גט, ודיוקס ז"ל מדאמר לשון לקוחין
 ולא אמר לא יגלה כדאמר בספרא דקרא, ולקוחין הוא
 קידושי כסף כידוע, ובגמ' הקשו דלמא לכתחלה לא יקדש
 אותה אבל צדענד מקודשת ותלמי שיש לנו ב' פסוקים על זה

חד לכתחלה וחד צדענד: (ב) פ"י אחי אביו ממ בלא צניס וצא על אשתו והיא זקוקה לאציו הגם שאינה אשתו עדיין אלא
 ראוי לו לזה נקראת כניא אביו ולא ערות אביו, ועל זה פריך הלל דודתו היא והיא ערוה עליו בלא זקוקיה לאציו ומשני אה"י
 עובר עליה צדני לאוין, ובגמ' פריך הלל יש עליה לאו שלישי (לקמן כ"ה ה') לא מהיה אשת המת החולה, ומשני כשמת אביו
 ולא הניח את אחר: (ג) ופצוע דכה שנכתב ביניהם כיון דלאו בני צניס נינהו ולא שייך מנייהו ממזר לא חשוב הפסק
 (תוס'), ועוד כיון דממזר ופצוע דכה צריך להיות מקושר כדאיתא שם בגמ' כחד חשיבי ואינו הפסק (ג"א): (ד) ראונו
 לומר אין ק"ו או כשאר ק"ו מפני שכרת קל ממימת ב"ד, כי מאן יימר לן שקל הוא, וכול לומר אדרבה עוגש מן השמים
 חמור, אלא הק"ו הוא שאם כרת לצדו עושה ממזר כ"ש כשיש עמו גם מיתת ב"ד (ג"א): (ה) פ"י כרת יש בכלהו עריות,
 אבל יש צד שחייבין גם מיתת ב"ד, מיתת ב"ד בעדים והתראה, כרת בלא עדים והתראה: (ו) נפלעו בכלי נדכאו ציד,
 וכאילו אמר פצוע ודכה (רא"ם), ולאו דוקא אלא אפילו אחד ואפילו מקלת (ספרי), ובגמ' למדו רז"ל מן הכתובים
 שהמדובר בצניס, וכן כרות שפכה שהוא בגיד:

ודמחבל לן
 ידבי ממזר
 אף דרא ג'
 למעל בקן
 עמונאי ומ
 ד"י אף ד'
 להון למעל

ושב אינו ו'
 ואינו מוליד
 ישא"י ישר

וכדומה, ולא
 ישראל, אלא ו'
 הוא ומחוייב
 דבר קאמר מ
 תופסין צדני
 תיבת ממזר ו'
 ובש"ס מכה כ'
 אם נשא לא י'
 ועיין בשו"ת
 כתיב בספר ק

בגוי העוב
 עליה אלא
 תורכ

שאלמר הכת
 וגו' והמוא
 שחוזר למוא
 עליהם בלע
 בלחסי"י, ו
 סיבה זו צנ

מאורסה.
 כמו שהמואבני
 שזכר את בלעו

אלו נערות פרק שלישי כתובות

ומי מעברא. בקטנות או נערות כשהיא צמ קנס שחל נערות: משמשות במוך. מותר לן לשמש נערות ואין משמעות זרע: שוא יעשה עוברת סנדל. טעם המעבר עובר שני פוחת השני חמ זורח (ה)הראשון ודומה לסנדל שהוא דג שנים: שוא תגמול את בנה. מפי שהחל נער כשהמעברת ואינו חרזה אור

[ט"ז] חוס' ימות י"ב ויחוס' מה י"ג

כ"ט א מ"י פ"ב מ"ג
א"שון ח"י כ"ד
ט"ז י"ד ס"ב ל"ד
ט"ז ח' כ"ג א'
ע"ב ח"י פ"ב מ"ג
מ"ג ח' ח' ס' ס' ס'
ע"ד ח' ח' ס' ס' ס'
ע"ד ח' ח' ס' ס' ס'
ע"ד ח' ח' ס' ס' ס'
ע"ד ח' ח' ס' ס' ס'
ע"ד ח' ח' ס' ס' ס'
ע"ד ח' ח' ס' ס' ס'

[ט"ז] חוס' ימות מה ט"ז
וכ"ט ח' מ"ה ט"ז ח' ס' ס' ס'

תוספות ר"ד

ח"י א עליה ונשת
לעצמה והוא ונשות
מצרימה מרשות אב.
פ"י שלא שיעב שוכות
ל תורה בבתי אלא
מכר בקטנות ושא
שבו מן בנות קמת
ופעשה ר"ד בנשות
בריה"ל לפי"כ פ"י נראה
ונשואין נמי מציאות
מרשות אב מרשות
כראשיתן בחברת נדרים
דכ"ו שלא נשת אביה
מכר נדרים ונשתאב
אין יכול להגר"ה מה
בגרות בא עליו ובנדר
לעצמה בדרכו ובתן
האישי השוכב עמה
לאבי הנערה אם היא
נדרה בשעת נישואין
נשואין בא עליה תשואת
לעצמה: מר"ג הספחה
נתן לו רבי"ה והאנס
ד' הספחה נתן ברשות
ופנס וקנס משה"ל עליו
אנפ שנתן את הנער
מה בין אונס למפתח
האנס נתן את הנערה
והספחה אין נתן את
הנער האנס נתן מיד
והספחה לכשיצא
האנס שותח בעצמו.
פ"י בבלי שכתב לו
לשותת בו כלומר ע"כ
ישאנה וכתוב על יוסף
לשמה לביתו והספחה
אמר צרה להוציא מציאה.
פ"י האנס נתן מיד
ואנ"פ שכתבה שגאמר
נתן האישי השוכב עמה
לאבי הנערה חבשים
כפ"י ולי תהיה לאשה.
ורד"ה י"ו איתא שמה
ולא חל:

ימות י"ב ח' ח' ח'
נדים ל"ה [הספחה]
מה ט"ז

לוקן מה
ח' ויחוס' ימות
ד"ס ח' ח' ח'

קדשין ט"ז מה ט"ז

הגרות הב"ח
(6) רש"י ד"ס שמה
יעשה עברה וכו' צ"כ
היה ל"ב וחובטות פנק
השאלת הבי"ה בס"ר רש"י
שולחן מועד זורח זורח
הראשון ח"ט ד"ס
ק"ל ג"ק כ"ה מ"ה
ביתוס דף י"ב כ"ג רש"י
ז"ל וזמן האחר ח' ח'
חבר ונחה זורח משמע
דלמשה"ס השאלון נזכר
ולמשה"ס חזר וזכר ופס"ק
פ"י כ"ך ופס"ק פ"י כ"ך
ואין כאן טעם :

נדים ט"ז מה ימות
כע' לוקן מה מ"ה ט"ז
לוקן מה

גלוין הש"ס
חוס' ד"ס ט"ז וכו'
דלמ"פ אש"ה מלוח על
פריה ופריה: ש"י ספורין
דף ט"ז ע"כ חו"ה ח' ח' ח'

[על כפ"י]
מופס רש"י

משמשות במוך.
מוחרות למת מוח
נמוס משמים כש"ס
משמעות כדי שלא
יתעברו (ימות י'):
וס' ק': א': מקנתן
היה לשמש במוך שלא
יתעברו (נהה מת).
שוא הנעשה
עוברת סנדל. ול'
שאין לו זורח פניס
וקמתן לן כמסקת
נהה (כה): אין
קמל שאין עמו ולי'
משל הרי"ה שסטר
חל מצור והסור
זורח לאחוריה: דכשי"ה
מעוברת
ומעוברת דוחק האחר
חל מצור וזמנת זורח
(ימות י'): ויחוס' ימות
ד"ס ח' ח' ח'

וכי מעברא והחני רב ביבי קמיה דרב נחמן
*ש"ש נשים משמשות במוך אלו הן קמנה
ומעוברת ומניקה קמנה שמה תתעבר והמות
מעוברת שמה תעשה עוברת סנדל מעיקה
שמה תגמול את בנה ואיזודי קמנה מבת
אחת עשרה שנה ויום אחד עד שתיים עשרה
שנה ויום אחד פחות מיכן ויתר על כן
משמשות כדרכה והולכת דברי ר"מ והבמים
אומרים ארת זו ואחת זו משמשת כדרכה
והולכת ומן השמים ירחמו משום שגאמר
שומר פתאים ה' וכי תימא דאייעברא בשויה
נערה ואולידה כשויה נערה ובשיחא ירחי
מי קא ילדה והאמר שמואל *אין בין
נערות לבגרות אלא ששה חדשים וכי תימא
בציר הוא דליכא הא מפי איכא הא אלא
קאמר אלא הכי קמיעבייא ליה יש בגר בקבר
ופקע אב או דלמא אין בגר בקבר ולא פקע
אב מר בר רב אשי בעי לה הכי מיתה עושה
בגרות או אין עושה בגרות תיקו בעי מיניה
רבא מאביי בא עליה ונהארסה מהו אל ימי
כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארסה
ולמעמיד הא דתניא יבא עליה ונשתא
לעצמה מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא
נשואה הכי השתא החם הואיל ובגרות
מציאה מרשות אב ונישואין מציאות מרשות
אב מה בגרות בא עליה ובגרה לעצמה אף
נישואין בא עליה ונשתא לעצמה אלא
אירוסין מי קא מפקי מרשותא דאב לגמרי הא
תנן *נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין
לה נדריה: מתני' *המפתה נותן שלשה
דברים והאונס ארבעה המפתה נותן בושת
ופגם וקנס מוסף עליו אונס שנותן את הצער
מה בין אונס למפתה האונס נותן את הצער
והמפתה אינו נותן את הצער האונס נותן
מיד והמפתה לכשיצא האונס שותה
בעצמו והמפתה אם רצה להוציא מוציא
'ביצד שותה בעצמו אפילו היא חגררת אפי'
היא סומא ואפילו היא מוכת שחין נמצא
בה דבר ערוה או שאינה ראיה לבא בישראל
אינו רשאי לקיימה שגאמר *אלו תהיה לאשה
אשה הראייה לו *גמ' צער דמאי אמר אבוב
דשמואל צער שחבטה על גבי קרקע מתקוף
לה רבי יורא אלא מעתה חבטה על גבי
שיראין הכי נמי דפפור וכי תימא הכי נמי
הדתיא ר' שמעון בן יתודה אומר משום רבי
שמעון *אונס אינו משלם את הצער מפני
שסופה

וכי מעברא והחני רב ביבי קמיה דרב נחמן
*ש"ש נשים משמשות במוך אלו הן קמנה
ומעוברת ומניקה קמנה שמה תתעבר והמות
מעוברת שמה תעשה עוברת סנדל מעיקה
שמה תגמול את בנה ואיזודי קמנה מבת
אחת עשרה שנה ויום אחד עד שתיים עשרה
שנה ויום אחד פחות מיכן ויתר על כן
משמשות כדרכה והולכת דברי ר"מ והבמים
אומרים ארת זו ואחת זו משמשת כדרכה
והולכת ומן השמים ירחמו משום שגאמר
שומר פתאים ה' וכי תימא דאייעברא בשויה
נערה ואולידה כשויה נערה ובשיחא ירחי
מי קא ילדה והאמר שמואל *אין בין
נערות לבגרות אלא ששה חדשים וכי תימא
בציר הוא דליכא הא מפי איכא הא אלא
קאמר אלא הכי קמיעבייא ליה יש בגר בקבר
ופקע אב או דלמא אין בגר בקבר ולא פקע
אב מר בר רב אשי בעי לה הכי מיתה עושה
בגרות או אין עושה בגרות תיקו בעי מיניה
רבא מאביי בא עליה ונהארסה מהו אל ימי
כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארסה
ולמעמיד הא דתניא יבא עליה ונשתא
לעצמה מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא
נשואה הכי השתא החם הואיל ובגרות
מציאה מרשות אב ונישואין מציאות מרשות
אב מה בגרות בא עליה ובגרה לעצמה אף
נישואין בא עליה ונשתא לעצמה אלא
אירוסין מי קא מפקי מרשותא דאב לגמרי הא
תנן *נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין
לה נדריה: מתני' *המפתה נותן שלשה
דברים והאונס ארבעה המפתה נותן בושת
ופגם וקנס מוסף עליו אונס שנותן את הצער
מה בין אונס למפתה האונס נותן את הצער
והמפתה אינו נותן את הצער האונס נותן
מיד והמפתה לכשיצא האונס שותה
בעצמו והמפתה אם רצה להוציא מוציא
'ביצד שותה בעצמו אפילו היא חגררת אפי'
היא סומא ואפילו היא מוכת שחין נמצא
בה דבר ערוה או שאינה ראיה לבא בישראל
אינו רשאי לקיימה שגאמר *אלו תהיה לאשה
אשה הראייה לו *גמ' צער דמאי אמר אבוב
דשמואל צער שחבטה על גבי קרקע מתקוף
לה רבי יורא אלא מעתה חבטה על גבי
שיראין הכי נמי דפפור וכי תימא הכי נמי
הדתיא ר' שמעון בן יתודה אומר משום רבי
שמעון *אונס אינו משלם את הצער מפני
שסופה

וכי מעברא והחני רב ביבי קמיה דרב נחמן
*ש"ש נשים משמשות במוך אלו הן קמנה
ומעוברת ומניקה קמנה שמה תתעבר והמות
מעוברת שמה תעשה עוברת סנדל מעיקה
שמה תגמול את בנה ואיזודי קמנה מבת
אחת עשרה שנה ויום אחד עד שתיים עשרה
שנה ויום אחד פחות מיכן ויתר על כן
משמשות כדרכה והולכת דברי ר"מ והבמים
אומרים ארת זו ואחת זו משמשת כדרכה
והולכת ומן השמים ירחמו משום שגאמר
שומר פתאים ה' וכי תימא דאייעברא בשויה
נערה ואולידה כשויה נערה ובשיחא ירחי
מי קא ילדה והאמר שמואל *אין בין
נערות לבגרות אלא ששה חדשים וכי תימא
בציר הוא דליכא הא מפי איכא הא אלא
קאמר אלא הכי קמיעבייא ליה יש בגר בקבר
ופקע אב או דלמא אין בגר בקבר ולא פקע
אב מר בר רב אשי בעי לה הכי מיתה עושה
בגרות או אין עושה בגרות תיקו בעי מיניה
רבא מאביי בא עליה ונהארסה מהו אל ימי
כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארסה
ולמעמיד הא דתניא יבא עליה ונשתא
לעצמה מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא
נשואה הכי השתא החם הואיל ובגרות
מציאה מרשות אב ונישואין מציאות מרשות
אב מה בגרות בא עליה ובגרה לעצמה אף
נישואין בא עליה ונשתא לעצמה אלא
אירוסין מי קא מפקי מרשותא דאב לגמרי הא
תנן *נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין
לה נדריה: מתני' *המפתה נותן שלשה
דברים והאונס ארבעה המפתה נותן בושת
ופגם וקנס מוסף עליו אונס שנותן את הצער
מה בין אונס למפתה האונס נותן את הצער
והמפתה אינו נותן את הצער האונס נותן
מיד והמפתה לכשיצא האונס שותה
בעצמו והמפתה אם רצה להוציא מוציא
'ביצד שותה בעצמו אפילו היא חגררת אפי'
היא סומא ואפילו היא מוכת שחין נמצא
בה דבר ערוה או שאינה ראיה לבא בישראל
אינו רשאי לקיימה שגאמר *אלו תהיה לאשה
אשה הראייה לו *גמ' צער דמאי אמר אבוב
דשמואל צער שחבטה על גבי קרקע מתקוף
לה רבי יורא אלא מעתה חבטה על גבי
שיראין הכי נמי דפפור וכי תימא הכי נמי
הדתיא ר' שמעון בן יתודה אומר משום רבי
שמעון *אונס אינו משלם את הצער מפני
שסופה

וכי מעברא והחני רב ביבי קמיה דרב נחמן
*ש"ש נשים משמשות במוך אלו הן קמנה
ומעוברת ומניקה קמנה שמה תתעבר והמות
מעוברת שמה תעשה עוברת סנדל מעיקה
שמה תגמול את בנה ואיזודי קמנה מבת
אחת עשרה שנה ויום אחד עד שתיים עשרה
שנה ויום אחד פחות מיכן ויתר על כן
משמשות כדרכה והולכת דברי ר"מ והבמים
אומרים ארת זו ואחת זו משמשת כדרכה
והולכת ומן השמים ירחמו משום שגאמר
שומר פתאים ה' וכי תימא דאייעברא בשויה
נערה ואולידה כשויה נערה ובשיחא ירחי
מי קא ילדה והאמר שמואל *אין בין
נערות לבגרות אלא ששה חדשים וכי תימא
בציר הוא דליכא הא מפי איכא הא אלא
קאמר אלא הכי קמיעבייא ליה יש בגר בקבר
ופקע אב או דלמא אין בגר בקבר ולא פקע
אב מר בר רב אשי בעי לה הכי מיתה עושה
בגרות או אין עושה בגרות תיקו בעי מיניה
רבא מאביי בא עליה ונהארסה מהו אל ימי
כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארסה
ולמעמיד הא דתניא יבא עליה ונשתא
לעצמה מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא
נשואה הכי השתא החם הואיל ובגרות
מציאה מרשות אב ונישואין מציאות מרשות
אב מה בגרות בא עליה ובגרה לעצמה אף
נישואין בא עליה ונשתא לעצמה אלא
אירוסין מי קא מפקי מרשותא דאב לגמרי הא
תנן *נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין
לה נדריה: מתני' *המפתה נותן שלשה
דברים והאונס ארבעה המפתה נותן בושת
ופגם וקנס מוסף עליו אונס שנותן את הצער
מה בין אונס למפתה האונס נותן את הצער
והמפתה אינו נותן את הצער האונס נותן
מיד והמפתה לכשיצא האונס שותה
בעצמו והמפתה אם רצה להוציא מוציא
'ביצד שותה בעצמו אפילו היא חגררת אפי'
היא סומא ואפילו היא מוכת שחין נמצא
בה דבר ערוה או שאינה ראיה לבא בישראל
אינו רשאי לקיימה שגאמר *אלו תהיה לאשה
אשה הראייה לו *גמ' צער דמאי אמר אבוב
דשמואל צער שחבטה על גבי קרקע מתקוף
לה רבי יורא אלא מעתה חבטה על גבי
שיראין הכי נמי דפפור וכי תימא הכי נמי
הדתיא ר' שמעון בן יתודה אומר משום רבי
שמעון *אונס אינו משלם את הצער מפני
שסופה

[ט"ז]

[ט"ז]

[ט"ז]

[ט"ז]

[ט"ז]

[ט"ז]

[ט"ז]

[ט"ז]

19

אין מחירין אלא מדעתם ורצונו דוקא, והיינו שיטות ר"י ור"ת, לא מיקפו קושיותיו על הוכחת ר"י ור"ת כלל, דמה שהקשה מהרי"ק על הוכחתם מהא דלא החירו הנשיאים את נדרם, דדילמא משום שאסור להחירי בלא מדעת הגבועים, והקשה מהרי"ק דדלמא הוכחת ר"י והודה היא מהא דלא הכינו הנשיאים את העיירות והעם שלא שבבעו בפניהם, הנה לפע"ד לק"מ, דהיאך יוכלו להרוג העם מהארכבעה עיירות הג' בלא התרת ושאלת חכם, וכיון דאם ישאלו על שבועתם לא בני בלא"ה דלא יוחר גם שבועתם שבבעו למקאת הגבועים השלושים האלו שבבעו בפניהם כיון דע"י ההתרה יחירו גם השבועה שבבעו להם, ואף ע"פ דאין דעתם כלל לבטל השבועה נגדם, מ"מ גוף ההתרה מן החכם אסור שלא מדעתם, וזה ברור ואמת לפע"ד, ואודא לה הוכחת מהרי"ק בפ"י. מיהו אינני כדאי לפלוג על המהרי"ק ז"ל בפרט דמ"מ מוחבר טעמיה, אע"פ שאין ראיותיו מוכרעת, [אבל לפרש דטעם מפני הוצאה אולי יש להלום הוכחה דמהרי"ק, אבל עדיין ל"ע]. וגמלא דבנד"ד אין שום דבר היתר אליבא דכ"ע, כ"א לשל ברבבבא, דכמה גאונים סוברים דאפילו לדבר מלוא ח"מ שלא בפניו כ"א מודעה, ואולם לכמה גאונים ח"פ' שלא מדעתו מחירין בפניו, ולכמה גאונים אפילו ע"י אודעה שרי, וקשה מאוד לסמוך להכניס עלמנו במחלוקת, דח"פ' היו שלשה טובי העיר מוהללין להש"ן הת"כ, מ"מ קשה מאוד להחירי בלא דעת כל העיר, בחדש ה"ב היה למנוח כלל העיר כדמוכח מהשבת הרשב"א שהביא ב"י סימן רכ"ח (דף קל"ד ע"ג) בדפוס בלאוויטא):

וגם גוף הענין של דבר. מזה מה הוא שייך כנידון דין, ג"כ לא ברירא לי כ"כ, דאולי בהמשך הזמן תאבה האשה ללכת אחריו וכמש"ל בראש ההשבעה יו"ט, ואולם אם יקיים הש"ן השבועה ויבא למנוחיק להספלא שם ויטהה שם עד צום, ועב"ז הסרב האשה זמן זמנים הרבה מלכת אחריו, אזי הדעת נוטה. שיש לסמוך על הסוסקים דס"ל לדבר מלוא מחירין גדול השלום ובפרט בה"כ דאין מומר הת"כ כמו שבועה כדאיבא בה"מ (סימן פ"ו) עיי"ש בש"ך ס"ק פ' ובט"ו ואו"ת שם ודוק:

הנה יגעתי מאד למצוא היתר ברור מיד להחירי שלא מדעתם ע"י הודעה שודיע לכל בני העיר בהכרזה שהותר הה"כ ע"פ ב"ד משום דאשמו לא רתה ללכת אחריו והיתה מריבה גדולה בניהם עיי"ו והיו דבר מלוא גדולה, אבל לא מלאחי בעיני דבר ברור שיהיה בידי להכריע, ומי יוכל להכניס לאש בין ההרים במקום עונש גדול וכמעשה שהיה לדקדקו ופגהדרין; ולכן יודיעו מי שגבו שלם בדבר ואין לבו נוקפו כו'. ואני לא כתבתי כ"א לעורר המעיין:

דברי ירדו ושאר

אחר ימים שכתבתי כ"ז לעיל, מלאחי בהשבת הרשב"א הקטנה (בסימן רל"ה) מקאת דברים שכתבנו. אבל תמיה גדולה על דבריו ז"ל ולא זכיתי להבינם. זה לשונו שם. ועוד שקרוב אני לומר כו' דלא בעי חרטה דמטיקרא אלא בנדר שטיקרו מחמת עלמנו כנוד"ר מן היין סרוטה לנדרו עלמנו ממנו וכיוצא בו כו'. והראיה בהא של משה ושל נדקיהו וגדרה של אלמנה דכש"א הקב"ה

למשא במודין נדרת לך והתר במודין אחיה פתח היה לו בנדר שגדר ליתרו, דהא משמע דמשה ב' נדרים נדר אחד ליתרו שלא יבא ממודין כדי שיחן לו לפורה, ואחיו הוא שאמר לו הקב"ה שילך ויפיר במודין בנדר הוא שהולך להחירי במודין מפני שיחרו לך הדירו בכך וממנו למד וכו' ר' אליעזר, דמודר הנאה מחבירו אין מחירין לו אלא בפניו. ועוד נדר נדר אחד שלא יבא למגרים, מפני שאנשים רעים שם, כנודר שלא חכנס בבית זה שנחם בחובו, ועל זה הוא שמלנו פתח כי מחו כל האנשים, ונדר זה לא נדר ליתרו דלמנו ליתרו להחירו בכך, ונדר שגדר ליתרו אחיה פתח מלאו בו דמיסת האנשים אין זה פתח לנדרו של יתרו, ואי משום שיש ליתרו למגרים בגבוהה נולד הוא ואי משום חרטה עיי"ש מהרי"ק, והנה דברי הרשב"א אנה לן חודא ואקשי לן חודא, כי הסברא ששבבע משה ב' שבועות מובאר בדבריו, אבל לפי דבריו מוכח דגם השבועה שבבע ליתרו היה לריך היתר חכם, וזה נראה תמוה מדברי המדרש שכתבנו לעיל שבפירוש מוכח דשבועה זו לא היה לריך היתר חכם:

ועוד היה נראה לי לחדש דבר דין אין מחירין שלא בפניו, דדוקא ע"י חרטה אסור, מפני שהחרטה גופא שמתחבר על השבועה שהוא לתועלת חבירו אסור, ואיך רשות לחכם להחירי משא"כ ע"י פתח דהוי כנדר טעות אין חרטהו אסור כלל, דהא כל מקח קנין שנעשה בטעות חוזר, אלא נבי מקח לא שייך לעשות טעות ע"י דאדעתא דהכי לא קניתי כדאיבא בכחכות (דף מ"ו ע"ב) בתוס' שם ודוק. מיהו יש לרעות עוד, ועדיין לא קבעתי בה מסמרות:

סימן ב

בענין כיבוד אב

דבחיודשי הרשב"א ביבמות, בסוגיא דעליה, הוכיח כלל נכו במלות כיבוד אב, דלא שייך כ"א בכיבוד שמתאכיל ומסקו ומלבישו, כמו שמבאר במקסת קדושין, והוא בדבר שיש לאביו ולאמו הנאה מהם, וכן פירש הא דאם לא אביו היטמא ואל תחזיר, אבל אם אביו ואמו מנווים עליו לעשות אביו שאין להם הנאה וכבוד לא שייך המלוא מואורייחא, ואין בו עשה של טורה שידעה אפילו לאו גרידא, ובה פירש הנמ' שכן הכשר מלוא עיי"ש היטב, וחזר מאד כלל זה כי דבר גדול הוא. א):

אבר באמת זה המיה גדולה בעיני דהא ודאי אין סברא כלל, שיהא מותר לעבור על אזהרת אביו, אע"פ שאין לאב הנאה בזה, דהא יוחר קשה להאכיל הלער, שאין הכן מושג לחזרהו ומקניטו ממה שמועט מלהאכילו ולהשקותו, דכיון דהאב מקפיד על אזהרתו לקיימה, או שלא לעבור בשא"ס, הוא ממש טיקר כיבוד אב, דבזה עלמו הוא עונג והנאה לאב, אשר נעשה רצונו ע"י הכן שלו:

אמנם כונת הרשב"א י"ל כך. דהנה היה קשה לי מכבר בימי מרפי. למה איצטרך קרא שלא ידחה. מלוא כבוד אב את השבת או השבת אבידה או עומאת בה"ק, הא בלא"ה, כיון דאם

(א) עיין בהשבת רעק"א (סימן ס"ח) שהשיג על הגאון ר' משה זאב מביאליסטאק, על מה שהערה לומר בעסק לוואח האם, שהיא נגד לוואח האב, דכיון דבזוואח האב איכא חסרון כים, דליכא מלוא לשמוע בכה"ג לאביו, ממילא לריך לשמוע בזוואח אמו, והגאון רעק"א השיג עליו, דז"א, כיון דבעלממותו חל עליו חיוב דכיבוד אב, אלא דהתורה לא חייבהו בחסרון כים, ומ"מ אם עושה כן לא מקרי כלל אינו מלוא ועושה, דהמלוא בעלממותו מקיים, אלא דאינו חושש לחסרון כים, וכשנתן המעות במתנה לאביו ממילא מקיים המלוא כדינה, הבע ענמך, אם נזדמן לו ב' מ"ע, בחדא אין בו ח"כ, ובחדא לריך בזבוח יוחר מחומם בכבשו, וכי נאמר דאסור לעשות המלוא בממונו לבטל מלוא אחרת עיי"ש היטב. ולפענ"ד נראה לחלק, דנבי ב' מ"ע אין המלוא שאין בו חסרון כים מזהרת שלא לעשות האחרת שיש בו חסרון. גים יוחר מחומם, כי המלוא במקומו טומד, דהא אם היה באפשרי לעשות בלא ח"כ כל כך היה מלואו בכך, משא"כ כנידון שמיירי שם שהאם לוחה נגד לוואח האב שבדבר שיש בו ח"כ, אין שום מלוא כלל מטיקרא לשמוע לאביו, ואי משום דרועה לתת המעות במתנה לאביו, הלא ע"י גופא המלוא לשמוע לקול אמו שזאתה לו שלא לתת מעותיו במתנה, והוי ממש כמו שאמו לוחה לו שלא לעשות אחיה דבר של רשות שמחייב לשמוע לקול, וה"כ כן הוא, דהא אין מלוא להוית ממנו על לוואח אביו, ולא טור, דהא טיקר המלוא הוא לשמוע בקול אביו משום שלא יהיה כיון בכבודו שאינו חושש לדבריו, והא מה שאינו עושה לוואחו להפסיד ממנו, אין בזה כיון כלל, כיון דהתורה לא חייבהו בכך, ומה שאינו שומע לקול אמו, ונותן מעותיו במתנה הוי כיון ממש נגד כיבוד אמו, דהא אין סברא לומר, שכיון שאינו מקפיד על ממונו יהיה המלוא לשמוע. בקול אביו כמו שארי כיבוד אב, דהא לא חייבתו תורה כלל לכבד אביו משלו כ"א משל אב ודוק.

אמר האב שארי כיבודי הוי לעשה אס לא מ אונס, דאין בעינא מי המחבר, וי שייך לומר תו ליחא ל שהבאתי רנ ובוררת. ו עמא לא עדיין, דכל חל המ"ע

ועתה

דכיבוד ידח איחא לעב להקניט אר אמנס אין שאין מקפדי ליחא לעשי נזרהו, ח" המ"ע ממי על הכן, ו תורה, ו תחזיר, א האב הוי ו יכיוולא בו, ליתא לעשו בעינא שז גדול כח ולא שיטקו שחייבה חו שאין שייך ע"פ דורא אמנס בזה מלעשהו, כיון דלא שייך לומר דברים הוי המ"ע כלל

והנה

לרבנן דפני שם דחלמו המה דער המה מלפ כבוד המלך לוי המלך כבודו שלא עדיף והיי דהא קיי"ו דבר לוי לווי, [מיהו] וכן נבי כן הנה

הרג"ל ר' אליהו ראזר צ"ת
אל"ז ולי"מ דק"ק קאליס
דמוצא תרצה אב"ת תורה

26

קודם לכבוד המלך לא יעשה מלכות המלך לעולם, כי ה"ט מוטו
 כל היום והלילה, ומדאורייתא בק"ש של שחרית וערבית לא יא, והא
 המלך מויתא למלחמת הרשות ע"פ סנהדרין, כש"כ במלחמת
 מלטה שהלך עמשא להזעיק את ישראל, ולא מעש אש קטל אחר
 נשיא מעלמת כדאיחא ס"פ שבועת העדות וגם לא שייך לומר
 הואיל דאש רבא המלך למחול יכול למחול על כבודו, לכן לא דמי
 אפילו מלוח קלס, דהא באמת אין כבודו מחול:

והנה חף שדברי אלה בכונת הרשב"א הוא כפסוק ופרח לכל
 מבין מדעתו, ומוכרחים הם מלך הסבא, מ"מ מדברי
 מהרי"ק (סימן קס"ו), והובא בש"ע י"ד (סימן רמ"ב) כשכב וכן
 אש האב מוזה בצן לישא חייה אשה שיחפון בה הבן, אינו לריך
 לשמוע אל האב, משמע מדבריו בפירות, שאין מי"ע דיכבוד אב,
 כ"א באכילה ושתיה ולרחמו וכו' מה דשייך האב בגויה ע"ש. אלא
 דלריך לומר דגם מהרי"ק לא סמך עלמו בזה, רק על מש"כ
 בהגלה דהוי ק"ו מהא דאמר חכמים חף בממונא, דאינו משל
 הבן רק משל האב, כש"כ בלערא דנפוח, ולזה בא להוסיף, דחף
 למ"ד דס"ל משל הבן, היינו רק במה דשייך בגויה לכבוד באכילה
 ושתיה וכו' ולזה מחויב הבן לבזוז ממונו, אבל לא במה דאינו
 שייך להאב דגיה דמחויב לקיים פקודת אביו ולא יע בור, אהגם מ"מ
 אינו מחויב לבזוז ממונו, דהא גם בעלם הכבוד אב של הכרמי
 לרכיו, פליגי אמוראי אש משל האב דוקא:

והנה נכספקתי, אש שרי לכן ללבוש מלבוש חשוב אשר ילבוש
 בו אביו במושב זקנים, או ביום מועד, כשכיל חשיבותו,
 לכאורה משמע כיון דהוקש יראתו לראת המקום, כש"כ דלא נרע
 מיראת מלך בוד"ה דאסור להשתמש בשרביטו, וכש"כ במלבושו
 החשוב, ומסתברא דהא ק"ו הוא, מהא דאינו עומד במקומו ולא
 יושב במקומו, שלא ידמה כבודו לכבוד האב, כש"כ שלא ילבוש
 מלבושו של אב דנקרא משתמש בכבודו, כי הא דר"י קרא למאני'
 מכבודוהא, ומקרא מלא הוא דמלבושים נקרא כבוד:

סימן מא

בע"ה יום עש"ק כ"ח תשרי שנת תר"ח פה ק"ק קאליש.

החיים והשלום לכבוד ירידי הרב הגאון הר"ר
 ובקי השגנו המפורסם בתורה וביראה מוה"ר אברהם
 ג"י האב"ד ברביסק:

בדיון שאלת מעלתו, באמת אשר לגדול מחושי וחולשת בריאותו
 לא יכולתי לעמוד במקום שבעלי חסובה עומדים, ולער
 גדול אללי שאי אפשר לי למלאות רצון יראי ה' השואלים כהגון,
 אכן סהדי בנורמים, אשר בלתי אפשרי כלל, לאיש חלום כמוני
 להשיבו, כי הלואי שאוכל ללאת יוד חובת עירי, העמוסה עלי בכל
 הענינים אשר קטן כחי מהכילם, וכ"כ סדר הכתיבה קשה ועורר
 עלי, אשר מה שאוכל לדבר בפה בחתי שעה, אחמהמה בכתיבתי
 חתי יום. לזאת נדברתי בעדי מלהשיב. והשנית, כי נדר גדול אללי
 מיום עמדי על דעתי שלא להכניס עלמי בשום מחלוקה, גדולה או
 קטנה. וידעתי נאמנה, אשר ע"י תשובתי, אהן חרב פיפיות לזהר
 עלל חס בו יבזוז למאן דסתי ליה. ע"כ אני מוגע עלמי, אכן הפעם
 הזאת לא אשיב את פני מעכ"ת מלהשיבו על דבריו בקלרה עכ"פ.
 ואני סומך. לקצר בדברי מע"ל. על בטחוני שיש תחת יוד העמק
 מאחרתו כראוי:

ע"ד השאלה אשר בק"ק וראללאוועק נתיסדה מכרא מקרא זה
 כבר, ואיזה שנים הגיד להם הרב האב"ד בשכר, ואח"כ
 התחיל להגיד להם אחד מבני החבורה בחנם, והוא מגיד עד הכס
 זה יוחד משנה ומי, ועשה לועק הרב ככרוביא על בני החברה,
 וביותר על הרב המגיד, וטוען מה שפסק אז מלהגיד להם, היה
 מתחם כי לא היו נותנים לו שכרו, והיה הרב המגיד מטעה ומפתה
 אותו לכל יגיד כדי שעי"י יתנו לו שכרו ושמה אליו, ומיד בשבת
 שאח"כ התחיל המגיד הלג להגיד לפניו בלתי רשותו, ועוד טוען
 הרב אב"ד, כי המגיד הוא תלמידו, ואסור לו לקבוע מדרש בלא
 רשותו, כמבואר ביר"ד (סימן רמ"ב). זס. סוף שאלתו בקלרה.
 והנה

אמר האב לא בעינא ויחמול ויאמר איני לריך עוד לגזלות או
 שארי כיבדים, ורשות לך להשיב אכירה, או שלא לחלל השבחה לא
 סוי לעשה דכ"א כלל, וא"כ חו לא אפשר לדמות מ"ע או ל"ה אפי'
 אש לא מחל האב וכדאמרין כה"ג בכחכות (דף מ' ע"ב), גבי
 אונס, דחין עשה ולו תהיה לאשה דוחה ל"ה משום דאי חמדה לא
 צעניא מי איחא לעשה כלל ולא דמי למילה בלרעה, [אמר בן
 המחבר, וכן הרגישו בזה בתוספות ושינוי שם ע"ש] והרליה, דלא
 שייך לומר אי חמדה לא בעינא, רק גבי אונס ונפשה דאש מחלה
 חו ליחא לעשה כלל, ולא תוכל לחזור בה עוד, ואף על פי
 שהכחתי ראיה מירושלמי כחכות שהביא הר"ן סס, דבוררה וחזרה
 ובוררה. מ"מ שייך להתבטל המ"ע שתאמר לא בעינא ותתקשר
 עמה לאמר, משא"כ כיבוד אב אע"פ שחולל, לא בטל המ"ע
 עדיין, דכל שעה יכול לחזור ולהקפיד על כבודו, לכן אש לא מחל
 חל המ"ע דכ"א לדמות הל"ה לולא דנלטה תורה קרא שאינו דוחה
 משום דכולם חייבים בכבודי:

ועתה ג"ל לפרש דזה כונה הרשב"א ז"ל, דיו"ל דקשיא ליה
 להרשב"א ז"ל כקושייתנו הנ"ל דהא"ך ה"א, דמלוח עשה
 דיכבוד ידמה ל"ה, הא אש יחמול על כבודו ויאמר לא בעינא מי
 איחא לעשה כלל, ולזה פירש, דגיה דודאי מ"ע על הבן שלא
 להקניט את אביו ומחויב לקיים ככל אשר לזה ולעשות רצון אביו,
 אהגם אין במ"ע זו הכח לדמות שום ל"ה, דהא אש יאמר האב,
 שאין מקפיד עוד על קיום גזרתי, וחפץ יותר בביטול גזרתי שוב
 ליחא לעשה דיכבוד אב בזה, לכן חף אש גזר האב ולא ציעל
 גזרו, דא"ל לדמות ל"ה, דהא לא דמי למילה בלרעה, שחל חיוב
 המ"ע ממילא, רק כיבוד האב להאכילו ולהשקותו וכו' שחל החובה
 על הבן, גם בלא הקפדת האב, דזה הוא עיקר הכיבוד שזוהי
 תורה, והזכרה להסיר שלא ידמה שבת או שארי ל"ה כמו אל
 מחזיר, או לכהן היטמא בבה"ק, והיינו רק במה דגם בלא לוי
 האב היו חובה עליה, כיון מה דלריך האב לאכילה ושתיה לרחמי
 וכיוצא בו, ודכה"ג לא שייך לומר, דכיון דאש אמר האב לא בעינא
 ליחא לעשה כלל, לא דמי ל"ה, דהא אש יאמר האב להבן לא
 צעניא שום כיבוד מאך לא יתקיים המ"ע דיכבוד אב, ואהן אמרין
 גדול כח כיבוד אב לדמות עשה ול"ה, היינו לקיים המלוה דוקא,
 ולא שיעקור האב המלוה דכבוד מבנו, דהא זה עלמו עיקר כיבוד
 שחיבה תורה לכן להאכילו ולהשקותו ולהגניסו וכו'. משא"כ בחוב
 שאין שייך להאב בעיקר הכבוד, כ"א שהאב מקפיד ומחזירו, חף
 ע"פ דודאי זאת הוא עלמו בכלל כ"א, שלא להקניט האב ח"ו.
 אהגם בזה שייך לומר, אלו יאמר האב לבטל דבריו ולא יקפיד עוד
 מלעשותו, ואדרבה יתן לו רשות, או לא יהיה שום ריש מ"ע בזה,
 כיון דלא היה הכיבוד אב, רק ע"י הקפדת אב ורלונו, ככל לא
 שייך לומר, דיהיה ה"א שיראה ל"ה כלל, אבל כיבוד דמשתא
 דברים הוא מ"ע מלבד קפידת האב, ואש יחמול האב לא יקיים
 המ"ע כלל, לכן בזה לא שייך לומר אלו יאמר האב לבטל דבריו
 וספיר אחי עשה דכ"א ודוחה ל"ה:

והנה אחרי חכמי זאת מלאתי טעורי אהן סוף מגילה (דף כ"ט
 ע"א), שהקשה על הא דאמרין גבי עמשא, דאשכחניהו
 לרבנן דפתחו להו במסכתא [כמו דאמרין סנהדרין דף מ"ט] דעובת
 שס דתלמוד תורה חמור מ-יבוד המלך, וביון שכן כ"ש להולאת
 המח דעדיפא מת"ס, דעדיפא מכבוד המלך, והא אמרין מעבידין
 המח מלפני הכלה וזה מה מלפני מלך ישראל וכו'. וסריך דודאי
 כבוד המלך גדול מהני, מיהו ה"מ בכבוד הכא מאליו שלא מחמת
 לוי המלך, אבל אש מלוה חייה דבר מעלמו, אע"ג דזה בכלל
 כבודו שלא להמרות את פיו, והממרה פיו חייב מיתה, אפ"ה ח"ה
 עדיף והיינו טעמא משום דכבוד הכא מאליו, כיון דליחא במחילה
 דהא קיי"ל מלך שמהל על כבודו א"כ מחול, אלים מכל הני, אבל
 דבר לוי המלך, אע"ג דזה בכלל כבודו, מ"מ כיון שדברו לבטל
 לווי, לא אלים כ"כ, ע"ש היטב. ומה ראיה ברורה לדבריו:

ביריהו דברי הגמרא בסנהדרין לריך לי עיון טובא, כי כל מלוה
 שא"ל לעשות ע"י אחרים קודם לת"ס, כדאיחא במ"ק,
 וכן גבי כבוד אב במלוה שאפשר ע"י אחרים דוקא, או אומר איש
 בן יהודה מניח אני את המלוה לעסוק בכבוד אב, ואש יהיה ח"ס.

שגדל
 יחא
 ייתור
 בכך
 לו
 נשים
 הוא
 יתרו
 נשים
 נולד
 ח: לן
 שואר
 היה
 לעיל
 וכו'
 חרט
 חיר,
 דהא
 נשות
 מ"ו
 בזה
 ככו
 אכיל
 שיש
 זמא
 שאין
 של
 גלוה
 כלל,
 לאב
 ירהו
 על
 יבוד
 ע"י
 בימי
 את
 אש
 זס,
 מו,
 י: כן
 זייס
 שות
 שות
 ד,
 שום
 אמו
 זר,
 נו,
 יחא
 אביו

21

משינות כל היום מה עוב ומה נשים זודאוי מלוב קטבו
 זודאוי לא יחי מה שום פגם נגד אצוחיו מאחר שכוונתו
 לקיים מצוה דאורייתא של לימוד תורה.
 ומה שכתב ק"ו החו"י על הגמ' דב"מ דף ל"ב דימא
 דתורה קרא לענין אם המתין עד לאחר יאוש
 הנה ק"ו זו נבוארת גס דשמ"ק שם צמ"ט ד"מ ומש"כ
 מעלת כבודו דהעשה של כיבוד מצוה כה"ג הוא שבז והל
 העשה, ידע דזה חיוו דכל שלא אמר לו אצוי שישמע
 אותו אז באציה שימוש של מאכל ומשנה או בתי משאר
 דברים המבוארים בפרק קמח דקדושין שהם בכלל כיבוד,
 אזי אין כחן מצוה של כיבוד מצוה כלל ואצוי נכנס כלל תהה
 סוג של כיבוד מצוה שיהי שייך צ"י לומר עשה דוחה ל"ה
 הפי ל"ה גרידה משום דלא אזהר התורה לכבוד אצוי ואמו
 אלא בחותן ה' דברים המבוארים בפ"ק דקדושין והם
 מאכל ומשקה מלבוש וכו' שהם דברים שהאב והאב מהם
 גופו ויש לו להאב שייכות בהם, אבל אם האב מצוה לבן
 שיעשה או שלא יעשה איזה דבר שאין לו להאב שום הנאה
 ושייכות בהם עפ"י עצמו של עולם אין על זה מ"ע של כבוד
 אה אצין שלא ע"י נאמר, וכן מבואר להדיא בחש"י מהר"ם
 מלובלין סי' קל"ו בצוק החשונה דצ"ה ועוד בר מן דין
 וכו' ועיי"ש שכתב שכן מבואר ג"כ במהרי"ק בשורש קס"ו
 והוא באותו הדין שכתב הרמ"א דצ"ה דצ"ה ר"מ בהג"ה
 סעי' כ"ה לענין אם האב מצוה לבנו לישא אשה שהוא
 הפך בה ומנאסתי הדברים מפורשים וחר דשמ"ק ד"מ דף
 ל"ב על הא דאמר לו אצוי אל תחזור אצויה בשם הרמב"ן
 והרשב"א וז"ל יכול אמר לו אצוי אל תחזור וכו' איכא
 למידק פשיטא שלא ישמע שהרי אין לאצוי כבוד כשאצוי
 מחזיר ובין שכן ליכא עשה כלל דתדחי פי' בתוספת דהכא
 כשאמר לו אצוי אל תחזור אלא עסוק בכבודי להבוא לי
 גזלתי או לשמעי וכן כתבתי אני צ"ה פ"ק דיבמות
 בס"ד הרמב"ן והרשב"א עכ"ל השמ"ק הרי מפורש מתוך
 דבריהם כמו שכתבתי [ויש לדקדק קצת לפי דבריהם ה"ל
 אם כן למה לא יהי פטור מהשנה אצויה, מטעם דהעוסק
 במצוה פטור מן המצוה וכיון דהוא עוסק במצוה כיבוד
 מצוה ואם להבוא להם גזלתי וכדומה לפטור ממצוה השנה
 אצויה, וז"ל דמיידי בשם חזקוני לו מצוה השנה אצויה
 בטור שלא היה עוסק במצוה כיבוד מצוה, וזה שייך למיפעריה
 מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה, ואלו הנה הוא פטור
 מכיבוד מצוה מטעם עוסק במצוה של השנה אצויה פטור
 מן המצוה של כיבוד מצוה, ולפי ח"י ה"ל היה באמת הדין
 דהם התחיל מקודם לעסוק בשימוש אצוי להבוא לו מאכל
 וכדומה, וחזקוני לו אצויה של חזקוני פטור באמת מהשנה
 מטעם עוסק במצוה, וכדומה לו שכ"כ גם דצ"ה דצ"ה סי'
 רס"ז, אך עכ"ז אינו מוכרח ד"ל דכמו דהאב בעלמו אם
 היה עוסק בהבאה לעלמו אצויה דבר מאכל שהוא לרין
 וכו' חזקוני לו אצויה של חזקוני, היה מחויב לחזור האצויה
 מצד המ"ע של השנה אצויה וכן אם הבן היה עוסק להבוא
 מאכל עבור עלמו וכו' חזקוני לו אצויה הוא מחויב לקיים
 השנה אצויה, אי"כ כמו כן באם עוסק עבור אצוי, הדא
 משום דהאב בעלמו מחויב להסכים בדבר ועוד ח"ה לחייב

המרי צ"ה דאבל אסור בהפילין, ולדברי מהרי"ץ אין
 להצילת גורם פטור הפילין אלא יום המיתה הוא הגורם,
 וא"כ הכי ה"ל להשי"ם למימר יום המיתה אסור בהנחת
 הפילין ומדלתי לה באצילות משמע ודאי דלא כהמהרי"ץ,
 וגם מה שכתבו ליישב ק"י הדגמ"ר מיום השמיטה וכתבו
 דיום השמיטה שאני משום דאז הוא אצלו עיקר המירוח
 משא"כ במת חתומול וידע שמת טוב אין אצלו ביום הקבורה
 מירוח כל כך, תי זה ג"כ לא נהירא דברי ידוע הוא
 דקבורת המת גורם מירוח מחדש כנראה צחוש אצלו
 המון עם, והרי הפי מלקט עלמות ישנות שמת זמן
 רב גורם אצלות מחדש כמבואר ביו"ד סי' ת"י, ועפ"י
 הסברה ההתעסקות של הקבורה גורם עפי מירוח מיום
 השמיטה, ואם כן שפיר קשה ק"י הדגמ"ר דכיון דצמטמה
 קרובה אסור בהפילין ביום ראשון כ"ש ביום הקבורה,
 ומש"כ דצמ"ת מ"ה עוסק כהמהרי"ץ אין ספרו ת"י,
 אך כמדומה לי ששלה לי חשונה צכת צמוד הייתי צמוקאטע
 ולא ישרה אז צעיני ולא הסכמתי נדבריו והכי אין
 אהרן הספרדי שכתב אינו כדאי אצלו לדחות מפניו
 דברי גדולים שלנו, ואפשר דהוא רק מנהג ספרדים
 שהמהרי"ץ היה מלאכה, ואפשר דגם בעל און אהרן
 היה תלמידו של מהרי"ץ, אבל האשכנזים שצירושלים לא
 שמעתי שניהגו כן, ונפרע כי בכל ארץ הקדושה דבר
 זה הוא מילתא דלא שכיחא כיון ששם חזקוני מאד
 לקבר ביום המיתה שלא לעבור על אלו של לא תלין ובלתו
 וגו' ועשה של קבורת הקברו ביום ההוא כיון ששם לא
 נאסר מפאת הממשלה, ובמילתא דלא שכיחא לא שייך
 ולא ידוע מנהג וכן העיקר צעיני דלא כהמהרי"ץ.

74

[א] אם רשאי לומר קדיש דרבנן וללמוד משניות ולהתפלל
 התפלה בחודש הי"ב מן שנה ראשונה שמתו
 צו אצוי ואמו, הנה לדעתי אינו כדאי כלל לצלות זמן
 להשיב על שאלה כזו וכל דכותמי כי ללמוד משניות
 פשיטא שמוחר, וכי בלא אצלות אינו מצוה ללמוד משניות
 הפי כל היום הרי ח"ה כנגד כולם והם כוונת השאלה
 ענ ענין אמירת התפלה וכי בתוך י"ב חדש יש חיוב
 לאומרה [שאצוי יודע כלל מי תקנה ויכול להיות שהוא
 מאחה מדפים כדרך רוב התחנות של הגוים] וכי
 הפלה זו מבוארת צ"ה או ברמב"ם לאומרה, ולדעתי
 לא נראה לבעל תורה לעשות שאלה וחשונה מענינים כאלו
 ודומה אצלו למי שעושה שאלה אם חמר צ"ה על הסעודה
 האמר של מנוחה ושמחה או של מה ידירות, והנה עכ"ז
 חשונה צ"ה הוא שצפרהס"י ויש וינהג כמו שנהגים
 שם שאם יעשה באופן אחר הוא עובר ענ איסור המפורש
 צ"ה בפסחים פרק מקום שנהגו צמטת דלא ישנה אדם
 מפני המחלוקת והוא איסור גמור יולא מן הפסוק של
 ולא יהי בקרח וכדומה והסמ"ק מונה זה בין הלאווין
 של התרי"ג מצוה והוא שלא יעשה ולא יגרום מחלוקת
 וכן אין לו לומר קדיש דרבנן כיון שהוא דבר שצפרהס"י
 אין זה דרך ראוי וכיון ואפי' לא יהי מחלוקת עיי"מ מי"מ
 יחזיקוהו העולם לגותן ומחזי כיוברא, כאשר למד ארונה
 הסיון צעינים כאלו, אבל צצוחו הפי אם רוצה ללמוד

הר"ל ל שיחון זרינא ד צ"ה

חלק 10

הת הבן כציודו אז יותר במשל עלמו שהרי אבידתו ואבידת
 אביו אבידתו קודמת לשלך קודם לשל כל אדם כמבואר
 בפרק שני דבי"ט ולי"ט בדין זה, ועיין בערך שי בחי"א סי'
 רכ"ז]. וי"ל ש"ע החניח בה' מליאה ופקדון סעי' מי'
 אעפ"י שממונו של אביו נדחה מפני כבודו אינו נדחה מפני
 כבודו של אביו ושל אמו וכי' שאם אמר לו אביו אל תחזור
 האצורה טכשו כי אני לריך. טכשו שחאכילנו ותשקינו לא
 ישמע לו שנאמר וכו' עכ"ל.
 הרי שציודו אז ואם צענין שלא להחזיר אצורה לא משכחה
 לה אלא באופן שמקיים ציודו אז עתה בקום ועשה
 דהיינו שאביו לריך באותו עשה איזה שימוש, והגוי הזה
 דו"ש.

שמעון גרינפעלד

סימן נג

סעמיהאלי וי"ו. חרע"צ לפ"ק.

כבוד ידידי הרב החר"ף ובקי וכו' מו"ה ישכר
 שלמה טייכטאהל נ"י צביסערמין יע"א.

אחדשה"ט

קבלתי מכתבו שהעתיק לפני פלפול וויכוח שהי' לו עם
 ת"ח אחד צענין מי' שאכל שני דברים שאריך לברך
 אחריהם ברכת מעין ג' כגון פת הבאה צביסנין וגם פירות
 מי' מנייס שהדין הוא שיש לו לברך ברכת אחת מעין ג'
 ורק שבאותו ברכה לריך לכלול שניהם ויאמר על המתי'
 וכו' ועל העץ וכו' והוא שכן בחלפת הברכה לכלול שניהם
 ולא אמר רק על העץ לבד, ואח"כ באמנע הברכה נזכר
 וכיים בסוף צניהם על המתי' ועל הפירות אם יאל דזיעבד
 כי י"ל דזיעבד יאל גם אם רק הזכיר בחתימה לבד וכן
 דעתו נועה אלא שחכם אחד חולק עליו עכתי"ד שאלתו
 בקל"ה.

הנה חין לי לע"ע הכרעה ברורה בזה כי חין אני עוסק
 עתה בצלקות הללו וכי קאי רבי צהאי מסכתא אל
 חשאל"י במסכתא אחריתא ועכ"ז מפני כבודו לא אמנע
 מלכתוב שהסברא חלוונה וההשקפה ראשונה אומר לי
 להסכים לדבריו ששפיר יאל והוא משום דהרי עיקר התקנה
 לברך על אותן דברים ברכת אחת מעין ג' הוא משום דאותן
 הו' מנייס יש להם חשיבות קלת הו"אל שגשגתבה בהן אי'
 לכן לריכוס להזכיר אחר אכילתם חשיבות הארץ וכל
 העניינים המצוירים בצרכה כמו שמזכירין אחר אכילת
 פת ורק גבי פת מזכירין באריכות על כל ענין ברכה צפני
 ענמה וגבי חייך ז' מנייס סגי להזכיר כל העניינים בצרכה
 אחת ולכן נקרא ברכת אחת מעין ג', וא"כ הרי הסברא
 נותנת דחין החיוב דוקא כ"כ להזכיר בפרטות המיין שאכל
 אלא להזכיר מעין הג' ברכות שבצרהמ"ז, והרי גם כאן
 הזכיר כיון שאמר עופם הברכה של מעין ג' ומה שלא הזכיר

שלא יאל כיון דעכ"פ הזכיר בחתימתו את המיין, וראי'
 שהרי בצרהמ"ז גופי' שהוא מה"ח עכ"ז לא נזכר בפרטות
 הלאם שאכל בשום ברכה מהג' ברכות שבצרהמ"ז, רק
 מזכירין בהם מזון שהוא ענין כללי על כל העניינים שהם
 זינם את האדם ומסתבר דלא שייך בזה לומר כל המשנה
 ממתבע שטבעו חכמים לא יאל מלבד הטעמים שכתב מעכ"ח
 י"י כיון דעיקר המתבע שטבעו חכמים הוא רק להזכיר
 על אכילת אותן דברים מעין הג' ברכות שבצרהמ"ז, וכקל"ה
 ראי' לדבר שהרי איתא בה' שבת סי' רס"ח לענין מה
 דתיקנו בשבת על ערביית תפלה מיוחדת וכן על שהרית וכן
 על מנחה ועכ"ז איתא התם דאם שינה והתפלל של ז'
 בזמן חצרתה יאל והמתי' לא אמרי' דהוי משנה ממתבע
 שטבעו חכמים, ועכ"ח י"ל דלא אמרי' כן אלא במשנה
 דבר שקבעו חכמים לעיקר ולכן גבי שבת אם שינה מהפלח
 ערביית לשחרית או למנחה וכן להיפך יאל דזיעבד כיון
 דסגנון סיוס החפלה אחת הוא [וגם י"ל דלא נאמר הכ'
 כללה דכל המשנה וכו' אלא באומר נוכח חדש דלא תקנו
 חכמים נוסח זה כלל אבל במשנה מנוסח לנוסח כיון דשניהם
 הם נוסח חכמ"ל, חין זה בכלל של הנושנה וכו'] ועיין
 באו"ח סי' תקל"א סעי' ז' לענין האומר צרי"ה ועקידת
 יתקן לזרעו של יעקב תזכור דהוי משנה ממתבע שטבעו
 חכמים ופ"ה כתב המג"ח שם בסק"ח דמ"מ יאל דזיעבד
 וכתב שם במהש"ק דלא הוי שינוי מעטע שטבעו חכמים
 עד שנאמר שלא יאל אלא בזה פתח או חתם בצרכה
 במקום שלא תקנו חכמים עיי"ש, וגדולה מזו ראייתי בשע"ת
 סי' ת"פ סעי' ט' בשם המח"צ דשבת חו"ה"מ שכתב ולא
 הזכיר של מוסף שבת כל שחתם גם מקדש השבת יאל וכן
 בלא הזכיר מוסף של יו"ט ואמר יעלה ויבא יאל וא"כ
 הדברים קו"ח לנידון דידן שהרי התם לא הזכיר מוסף
 שג' יו"ט כלל ועכ"ח דהיינו טעמא דילא כיון דמ"מ אמר
 בתוך החפלה תמידים כסדרים ומוספים כהלכתם וכיון
 דהתם יאל מכ"ש כאן.

ומה שהעיר מעכ"ח מה"ח דמבואר במג"ח צמ"י ר"ח
 דבשבת יין ואכל תפוחים וברך מעין ג' שמזכירין
 על היין אף במקום שהמנהג הוא שחותנין אחר ברכת מעין
 ג' על היין על הארץ ועל הפירות, אפ"ה לריך לברך אח"כ
 ברכת בורא נפשות על התפוחים ועכ"ח טעמא שלא הזכיר
 מענין התפוחים מתחלה וא"כ מוכח נבא"ו דהב"ד צידון
 דידן לא יאל לעי"ד לדחות גם מעטס אחר, והוא משום
 דהתם אפי' בהזכרה שלבסוף שסיים על הארץ ועל הפירות
 אינו מצויר שהברכה קאי על דבר אחר חוץ מהיין משא"כ
 צידון דידן וכעין זה מבואר בחו"מ סי' מ"ב דלע"ג דאם
 כתב בשער למעלה מנה ולמטה מתים חזלי' בשר התחתון
 מ"מ אם יש ללמוד התחתון מן העליון שפיר לומדים כגון
 אם הו' כתוב למעלה חנוי ולמטה חנוי אזו אומרים דהעליון
 מגלה על התחתון דגם בהתחתון הוא הכוונה חנוי רק
 דעשה ותיסר היו"ד הרי דבכה"ג העליון מגלה על התחתון,
 וא"כ הכי נמי כיון דהתחיל רק בעל הגפן התחלה מגלה
 על התחתון דמה דמסיים על הארץ ועל הפירות היינו
 רר חרי ריחוי ויחיא אלא דרר כלל על התפוחים אבל כעמו.